

Evert Roelof en de slag bij

Waterloo

1815

Marco Bijl

Kijk voor meer informatie over dit boek en het 8ste Militie op:
www.8militia.net

Eerste druk, najaar 2014.

ISBN: 978-94-021264-3-3

© 2014, Marco Bijl

Dit boek is geschreven, bewerkt, ontworpen en geproduceerd door Marco Bijl. Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of op andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur/uitgever.

Illustraties voor- en achterkant: De Prins van Oranje aan het hoofd van de Nationale Militie bij Quatre-Bras 16-6-1815. Jan Hoyneck van Papendrecht, 1911.

Inhoud

- Voorwoord
- Proloog

- 1. Goedereede
- 2. Terug naar de bevrijde Nederlanden
- 3. 's-Gravenhage en de schermutseling te Woerden
- 4. Amsterdam
- 5. Amsterdam en het jaar 1814
- 6. De bestorming van Bergen op Zoom
- 7. 's-Gravenhage: Het 12de Militie
- 8. 's-Gravenhage en Sergeant Evert Roelof Bijl
- 9. Met verlof naar Amsterdam
- 10. Gorinchem en verder
- 11. Terug in Bergen op Zoom
- 12. Oudenbosch
- 13. Utrecht
- 14. Winterkwartier in Utrecht
- 15. Ergens in het veld in Zuid-Nederland
- 16. Feluy en Buzet, de zuidelijke Nederlanden.
- 17. Voorjaar in Buzet.
- 18. Houtain le Mont en Quatre Bras
- 19. Bornival
- 20. De slag bij Quatre Bras
- 21. Terugtocht naar het noorden
- 22. De slag bij Waterloo

Extra

- Naar huis.
- Historische verantwoording.

Illustratie: Militaire Willemsorde der 4de Klasse, orde opgericht 30 April 1815.

Voor Patricia en Kinley.

Voorwoord

Dit boek is een waar gebeurd verhaal. Het heeft twaalf jaar gekost om genoeg historisch materiaal te verzamelen om dit boek te kunnen schrijven. Het boek beschrijft het leven van Evert Roelof Bijl tussen 1813 en 1815 en hij is bovendien mijn eigen voorvader.

Het schrijven van deze historische roman bracht mij naar talloze Nederlandse en Buitenlandse archieven en museums. Daarnaast is er veel onderzoek gedaan naar militaire zaken en de politieke situatie in de roerige Napoleontische tijd. Stukje voor stukje kon ik uit deze wirwar van gegevens uiteindelijk een waarheidsgetrouw beeld geven van het leven van Evert Roelof in de jaren 1813-1815 en van die tijd in het algemeen. Dit boek geeft ook een perfect beeld van de gebeurtenissen die voorafgingen aan de 'honderd daagse campagne'. Een campagne die uiteindelijk eindigde in de slag bij Waterloo. De veldslag zelf is uiteraard ook opgenomen, alsmede alle voorafgaande schermutselingen. Alle beschreven veldslagen zijn gebaseerd op ruim 200 jaar oude ooggetuigenverslagen en onderzoek van enkele andere onderzoekers. Ze zijn tot in de kleinste details zo gebeurd als in dit boek beschreven.

Alle onderzoeksgegevens die gebruikt zijn in dit boek zijn dan ook onttrokken uit primaire bronnen. Dat wil zeggen dat er niet gekopieerd is van andere schrijvers, zoals helaas zo vaak gebeurd is, en nog steeds gebeurd, in de geschiedkundige beschrijving van dit tijdperk. Enkel de originele archiefbronnen en handschriften zijn gebruikt om dit boek samen te stellen. Dat heeft ook geresulteerd in

het feit dat talloze kleine zaken die jarenlang voor waarheid zijn aangenomen nu moeten worden herzien in de geschiedenisboekjes.

De kleine zaken die met de dagelijkse levensomstandigheden te maken hebben zijn natuurlijk in geen enkel archief te vinden en berusten soms op fictie. Maar ook deze fictie berust op onderzoek naar leef- en militaire gewoonten, soldaten brieven, handschriften en ooggetuigenverslagen uit die tijd.

Naast de hoofdpersoon hebben ook alle andere genoemde personen in dit boek echt geleefd. Ook hun levensloop berust op ware feiten.

Alle archief gegevens zijn eerst samengevat in een zogenaamde dag-tot-dag 'tijdslijn'. Daarin staat elk feit beschreven op de dag dat het ook echt gebeurde. Die tijdslijn vormde uiteindelijk het chronologische uitgangspunt tijdens het schrijven van dit boek.

Evert Roelof ging op zijn twaalfde jaar naar de 'kweekschool voor de scheepsvaart' in Amsterdam. Na zijn opleiding ging hij bij de Marine. Hij voer onder meer op een Nederlands schip, de Aurora (later 'de Dageraad'), dat deel uitmaakte van de Franse marine. Daarna werd hij soldaat bij het 4de regiment vreemdelingen, ook behorend tot het Franse leger. Dit regiment was in 1813 gelegerd in de kustplaatsen van Zeeland en Noord- en Zuid-Holland. Aan het einde van 1813, ontstond er in Europa een politiek machtsvacuüm doordat Napoleon zijn leger in Rusland verloor. Evert Roelof zal waarschijnlijk simpelweg naar huis zijn gegaan, naar Amsterdam. Maar kort daarop wordt de dienstplicht ingevoerd en zien we Evert Roelof uiteindelijk terug bij het 8ste Militie van het nieuwe Nederlandse leger. Het 8ste was een bataljon Nederlandse infanterie welke in de voorste linie stond bij de slag bij Waterloo.

In dit boek is ook sprake van een spannend 'rode draad' verhaal. Dit is door mij toegevoegd om het boek spanning te geven. De archieven hebben niet bewezen dat dit ook echt gebeurd is! Wel zijn incidenten

die in de archieven zijn gevonden verweven in de rode draad. Achterin het boek, in de “historische verantwoording”, kan de lezer vinden welke incidenten tot de ‘rode draad’ behoren en dus op fictie berusten.

Als bijlage en verantwoording voor dit boek zal een website de achtergronden weergeven. Deze website zal alle achtergrondinformatie bevatten welke voor dit boek is gebruikt. Het betreft afbeeldingen, de genoemde ‘tijdslijn’, gedigitaliseerde archiefstukken, militaire handleidingen, een uitgebreide literatuurlijst, stamboomgegevens van diverse hoofdpersonen en algemene achtergrond informatie. Dit boek zal ook verschijnen in een versie met literatuurverwijzingen, voor diegene die meer willen weten!

Wat begon als genealogisch onderzoek in de jaren tachtig van de vorige eeuw, en een interesse in het Napoleontische tijdperk in de afgelopen twintig jaar, resulteerde uiteindelijk in deze historisch roman. Ik hoop dat het zowel de geschiedenis liefhebber als de argeloze lezer zal boeien. Dit boek is geschreven tussen 2002 en 2014. Het is tot stand gekomen op hotelkamers in, en vliegreizen naar, Sri Lanka, Ghana, Ecuador, Guatemala, Costa Rica, Frankrijk, Honduras, Bolivia, Slowakije en Nicaragua en natuurlijk in mijn eigen woonplaats in België.

Tijdens het schrijven van dit boek liet ik me vooral inspireren door de Engelstalige boeken van Bernard Cornwell, Allan Mallinson, Mark Urban en Simon Scarrow. Wat betreft de meeste Nederlandstalige historische romans over dit onderwerp moeten we meer dan een eeuw terug in de tijd. Toen schreven P.J en S.J. Andriessen, Joh. H. Been, P. Visser en A. Den Hertog hun werken. De boeken van P. J. Andriessen zijn met name van belang omdat ze verschenen rond 1900. Hij beschreef het dagelijks leven in de Napoleontische tijd zeer treffend omdat het toen niet al te ver in de herinnering lag.

Gedurende de afgelopen twaalf jaar waren er talloze mensen die me een helpende hand toestaken. Ik wil vooral Erwin Muilwijk bedanken voor het onderzoek wat we soms samen deden, de slagvelden die we samen bezochten en de soms schokkende conclusies die we samen trokken. Daarnaast bedank ik de nu levende verwanten van personen die een rol spelen in dit boek. Net als ik zelf hebben zij een voorvader die vocht bij Waterloo en dat schept een speciale band. Verder gaat mijn dank uit naar de volgende personen voor de bijdrage die zij leverden (in willekeurige volgorde): André Dellevoet, Frank van der Weegen, Han Munniks de Jongh Luchsinger (Familie De Jongh), Bruno Indekeu, Marc Geerdink-Schaftenaar, Paul Vrancken Peeters, Bert Brinkman (Familie Thomson), Michiel Frankot, Stephan Merks (familie Johanna Merks) en Elise Oranje. En natuurlijk wil ik mijn vrouw Patricia bedanken voor het eindeloze geduld wat ze had gedurende mijn zoektochten in al die jaren.

Het verhaal wordt verteld door Evert Roelof zelf, die op die manier terugkijkt op deze twee jaar van zijn leven.

Neerpelt, België, januari 2014.

Proloog

Als kind vond ik het al fantastisch om met bootjes en vloten te varen. Amsterdam heeft daarvoor natuurlijk ook mogelijkheden te over. Hoe vaak hebben we als jonge jongens geen roeiboot ‘geleend’ om in het donker door de havens te varen en door patrijspoorten naar binnen te gluren? Mijn latere keuze om een opleiding te volgen aan de kweekschool van de scheepsvaart, en daarna om bij de marine te gaan, was dan ook voor de hand liggend. Toegegeven, soms was het een beetje dubbelzinnig dat we als Franse marine zeeslagen uitvochten met de Engelse marine, terwijl Willem van Oranje naar Engeland was gevlucht, maar het marine leven beviel me goed. Uiteindelijk heb ik het geschopt tot 2de stuurman op het fregat ‘de Aurora’, of ‘de Dageraad’ zoals het tegenwoordig heet. Het schip had als thuishaven Den Helder en diende van halverwege 1813 als kazerne en opleidingsschip. Maar in Juni 1813 maakte ons fregat nog deel uit van de aanzienlijke marinevloot die in het Hollands diep voor anker lag. Daar lagen we veilig voor aanvallen van de Engelse schepen doordat de vaarroute naar het Hollands diep beschermd werd door sterke forten met kustartillerie in Hellevoetsluis, Willemstad en Ooltgensplaat.

In Frankrijk was het inmiddels een grote chaos. Het complete Franse leger was verslagen in Rusland, in de afgelopen winter, en de restanten waren niet in staat de veroverde landen in bezit te houden. Er waren dringend nieuwe soldaten nodig en dus werd er gekeken

naar de matrozen van de Marine. Die marine had niet veel te doen omdat de Engelse vloot simpelweg te sterk was. En dus werd het grootste deel van de marine ontbonden. Bij ons eigen schip werden de Franse matrozen net na de winter van boord gehaald en het schip ging terug naar Den Helder om daar als kazerne schip dienst te doen. Daarbij werd mij ook de keuze gesteld; mee naar Den Helder of dienst nemen bij het 4de regiment vreemdelingen. Het 2de bataljon van dit 4de regiment was gelegerd in de dorpjes en stadjes rond het Holland Diep. Ik koos er dan maar voor om dienst te nemen en dus heb ik op vijf juni 1813 de marine moeten verruilen voor de infanterie. Op die manier kwam ik ook terecht in 'Goedereede'. Een dorpje aan de westkust van het eiland Goeree-Overflakkee.

Het 4de regiment vreemdelingen telt in totaal vijf bataljons plus een depotbataljon in Lille, Frankrijk. Alles bij elkaar, inclusief de staf moesten dat circa tweeduizend soldaten zijn.

Het 1ste en 5de bataljon waren nog in Lille, en het 3de bataljon lag in Walcheren. Het 4de bataljon was verspreid over Noord-Holland, tot aan Den Helder aan toe. Het regiment stond onder commando van Kolonel Falba, die als hoofdkwartier Haarlem had gekozen. Hier ver vandaan dus. Van oudsher stond het regiment te boek als een 'Pruisisch regiment'. Veel ex-gevangen genomen Pruisische soldaten hadden zich als huurling verhuurd om dienst te nemen in het regiment.

Er gingen ook geruchten dat alle manschappen van het 4de regiment zouden overgaan naar het 3de regiment vreemdelingen. Het 4de zou dan ophouden te bestaan. Het bestond natuurlijk ook uit Pruisen die niet bepaald loyaal waren aan de Franse zaak.

Maar het 4de of het 3de, het zal mij een zorg zijn, wat doet zo'n nummer er toe? Het is alleen voor generaals handig om hun troepen uit elkaar te houden en er voor te zorgen dat alle buitenlandse troepen vooraan staan bij een veldslag. Ondanks dat wij als de Nederlanden toch een Franse provincie waren, nam dat niet weg dat

we voor veel Franse officieren ‘slechts’ buitenlanders bleven. En dus goed materiaal om op te offeren.

Ons 2de bataljon werd aangevoerd door luitenant-kolonel Bauer en dat deed hij vanuit Hellevoetsluis. In totaal zijn er zes compagnies welke samen het 2de bataljon van het Regiment vormen. Daarvan lagen er twee compagnies in Goedereede, twee in Hellevoetsluis en twee in Brielle.

De twee compagnies die in de ‘Barakken’ in Goedereede zijn gelegerd werden aangevoerd door Kapitein Lefebvre.

De commandant van het hele eiland Goeree-Overflakkee was overigens Brigade Generaal Claude Rostollant. Die voerde ook het bevel over de 215 artilleristen van de 129e en 130e compagnie kustkanonniers en nog wat verspreide mariniers.

Al met al was ons bataljon een mooi samenraapseltje van allerlei nationaliteiten. De meesten waren wel Pruisen, maar je kwam ook veel Russen en Oostenrijkers tegen. De meeste lagere officieren van de compagnies zijn van dezelfde nationaliteit als de manschappen. De hogere officieren van het bataljon en het regiment zijn meest Fransen. Officieren van de regimentsstaf en dergelijke had ik nog nooit gezien, maar die zullen ook wel Frans geweest zijn.

Inmiddels zit ik nu een half jaar bij deze eenheid, in het schone Goedereede. Het stadje zelf stelt niet heel veel voor. Het telt 240 huizen en 900 inwoners. Het gebouw waarin wij verblijven heet ‘de Barakken’, en werden in 1781 gebouwd. Het stadje is door de Fransen in staat van verdediging gebracht door wat versterkingen en kanonnen te plaatsen. Goedereede was eens een goed ommuurde en welvarende koopmansstad. De ommuring had de tand des tijds echter niet doorstaan. Daarnaast hadden overstromingen, branden en oorlog hun tol geëist. De stad had eens een grote haven, maar door de talloze overstromingen werd die steeds meer ingedamd en bovendien verzande hij ook regelmatig. Maar voor veel schippers was deze haven vroeger een Goede Reede om aan te meren.

Hoe je het ook bekijkt, het is wel het Franse leger waarbij ik nu diende. Natuurlijk, het uniform is mooi en de soldij van vijf stuivers per dag is vrij normaal maar als Nederlander was ik toch in dienst van een andere natie. Door de chaotische toestanden van de laatste maanden vroegen veel soldaten van het 4de regiment zich af of ze niet beter naar hun thuisland konden terugkeren. Bovendien werd de soldij meestal niet of veel te laat betaald. En vijf stuivers is al niet veel als je bedenkt dat ambachtslieden zeker vijftien stuivers per dag verdienen. En dan moeten we zelf nog betalen voor voedsel en onderdak! Met de economische situatie van het moment worden de prijzen ook duurder. Een grijs brood kost nu drie stuivers, een fles wijn vier stuivers en vier duiten¹. Een beker bier kost nu al één stuiver, misschien in een duistere kroeg zes duiten, maar voor minder krijg je het niet meer. Andere levensmiddelen worden nu als luxe beschouwd. Vlees kost nu zeker zeven stuivers per pond, een pond kaas kost negen stuivers en een dozijn eieren ook. Waar mogelijk probeerden we af en toe zelf brood te bakken om wat geld uit te sparen.

Napoleon was in 1812 met zeshonderdduizend soldaten naar Rusland vertrokken. Waaronder ook vijftienduizend Nederlanders. Van al deze soldaten kwamen er uiteindelijk maar een paar duizend terug. Het was dan ook de grootste militaire tragedie in de geschiedenis. Toch lukte het Napoleon om weer een nieuw leger bij elkaar te krijgen. Gedurende het afgelopen jaar, 1813, had Napoleon slag geleverd in Duitsland, met als doel om deze gebieden bij Frankrijk te houden. Maar vorige maand, in oktober 1813, had de 'kleine korporaal' (dat was zijn bijnaam) in de slag bij het Duitse Leipzig opnieuw verloren. In deze grootste veldslag van de laatste twintig jaar was het Franse leger definitief verslagen. Napoleon kon enkel nog maar terugtrekken naar Frankrijk en de Nederlanden. Alle kleine Duitse staten verklaarde zich onmiddellijk weer onafhankelijk. Er

¹ Er gaan 8 duiten in 1 stuiver en er gaan 20 stuivers in 1 gulden

waren bijna twintig kleine Duitse staten en koninkrijkjes. Ook de Nederlanden rebelleerden nu openlijk tegen het Franse gezag.

En dat was toch vreemd voor mij. Hoewel mijn hele familie in Amsterdam woont was het niet vreemd om in Franse dienst te gaan. Nederland was immers al bijna twintig jaar een deel van Frankrijk. Frankrijk had Nederland in januari 1795 veroverd. In 1810 werd de broer van Napoleon als koning aangesteld. Tevens werd Nederland toen zelfs een Franse provincie. Ik ben geboren op 13 maart 1794 en was dus in 1810 nog maar een kleine jongen! Ik wist niet beter dan dat Nederland een provincie was van Frankrijk. Het vrije Nederland kende ik uit de verhalen van mijn vader en opa. Natuurlijk waren er altijd wel verzetsgroepen, maar de meeste burgers, zoals de Fransen dat noemde, vonden het wel best. En als ik eerlijk ben heeft Napoleon ook veel goeds gebracht in Europa. Hij heeft in feite een goed functionerend overheidsapparaat ingesteld en heeft de gehele oude en rijke adel simpelweg opgeheven. Onderwijs en gezondheidszorg werden ook beter georganiseerd, er kwamen betere doorgaande wegen en er kwam een goed werkend belastingsysteem. Vooral dat laatste vond niemand natuurlijk plezierig, maar er stroomde toch veel belastinggeld terug naar algemene doelen, dat moest zelfs de grootste pessimist toegeven. Maar nu was het keizerrijk dus verdwenen en was heel Europa een grote puinhoop.

Er kwamen de laatste tijd ook grote geruchten opgang. In Duitsland scheen een Oranje Legioen te zijn opgericht. Het initiatief was genomen door de Weduwe van de laatste stadhouder, Willem VI. Prinses Frederika Sophie Wilhelmina had naar verluid al haar meubels verkocht en leningen afgesloten om een Nederlands legioen op te richten. Als garnizoensplaats werd Schwedt am Oder in Duistland genoemd. Ene Luitenant Kolonel Constant de Rebeque zou als commandant zijn aangesteld.

Volgens sommige geruchten was Willem van Oranje zelfs al terug in Nederland en probeerde hij iedereen uit de Franse extase te halen.

Hij hield veel redevoeringen, althans dat werd gezegd, over een nieuwe Nederlandse staat. Ik geloofde er echter niets van. Het land was zo'n grote puinhoop dat het me stug leek dat Willem van Oranje al in het land was. Deze gang van zaken en de rondgaande geruchten zal mijn opa Johannes Claasen ongetwijfeld vol belangstelling volgen. Mijn opa zag de Fransen echt als bezetter. Jammer dat ik hem en de rest van mijn familie al jaren niet heb gezien. Zou hij nog leven? En mijn broers en zussen, hoe zou het daar mee gaan?

1. Goedereede

1 november 1813

De deur ging met een klap open en ik was meteen helemaal klaar wakker.

Luitenant Werner, de commandant van onze sectie komt met veel kabaal binnen en maakt ons net als iedere ochtend wakker met de kreet 'Stelletje luizige matrozen!! Opstaan!! Bij de infanterie houden we niet van uitslapen!'

Onze compagnie bestaat uit twee secties en wij zitten bij de 1ste sectie van de 2de compagnie van het 2de bataljon. Werner, of 'de kraai' zoals we hem meestal noemen als hij niet in de buurt is, is ook Nederlander maar hij dient al jaren bij de Franse landmacht. Hij is een keiharde man die volgens ons in het leger zit omdat hij in een normale maatschappij nooit zou kunnen functioneren. Hij is onvoorspelbaar, deelt lukraak lijfstraffen uit als iets hem niet zint en probeert zijn meerderen altijd tevreden te houden. Daardoor moeten zijn minderen, waaronder ik, als korporaal, het vaak ontgelden. En hoewel we met dertig man sterk zijn in de sectie lijkt het wel of niemand hem iets durft te onzeggen, laat staan tegen te werken.

Werner bleef, zoals zijn gewoonte was, voor de schuur waarin onze slaapzaal zich bevond staan totdat we buiten zouden aantreden. Als het hem niet snel genoeg ging, wat elke dag het geval was, kwam hij

vloekend en tierend binnen om enkele jongens aan te wijzen die allerlei rotklusjes moesten opknappen. Dus we trekken snel ons groene uniform aan, met in ons achterhoofd dat we het toch niet op tijd zullen klaren, maar we doen in ieder geval ons best. Ik trek m'n stevige groene katoenen broek aan met de zwarte overkousen. In de zomer dragen we een dunnere witte broek, maar daar is het nu veel te koud voor. Ik doe snel mijn groene onderrok aan. Dat is een soort vest zonder mouwen. Daarna schiet ik mijn korte groene uniformjas aan en knoop in rap tempo alle knopen dicht tot boven aan de rode kraag welke altijd onplezierig de hele keel en nek bedekt en erg strak zit. Verdomme wat is het koud! We hebben wel een houtkachel, maar niemand die s' nachts zijn warme strozak verlaat om er hout bij te gooien. Daarna trek ik mijn zwarte leren schoenen aan. Deze schoenen zijn weliswaar niet comfortabel maar ik heb tenminste schoenen om aan te trekken. Dat kunnen veel mensen buiten het leger niet zeggen. Als laatste handeling zet ik mijn dertig centimeter hoge sjako op, een grote cilindervormige hoed welke zo typerend is voor het Franse leger. De Fransen wisten hoe ze een uniform moesten maken, dat is zeker. Het geheel groene uniform met rode mouwomslagen, kraag, en biezen langs de meeste randen maakt altijd veel gewone Franse linie soldaten jaloers. Maar de vreemdelingen regimenten werden dan ook geacht beter en fanatieker te zijn dan de doorsnee kanonnenvoer onderdelen. In een echte veldslag maakte het onderdeel natuurlijk niets uit. Degene die vooraan stond had gewoon pech.

Inmiddels hoorde ik de Kraai aan het andere eind van de schuur alweer schreeuwen. Hij wees mensen aan die komende zondag extra wachtdiensten moesten gaan lopen.

Snel leg ik nog even de strozak netjes en stop m'n spullen in de ransel. De ransel is de enige opbergplaats die we als soldaten hebben dus moet ik er secuur en slim mee om zien te gaan. Ik moet tenslotte ook al mijn militaire spullen erin meedragen en opbergen. Om te zorgen dat er niet makkelijk iets uit mijn ransel gestolen kan worden

zitten mijn persoonlijke spullen onderin. Niet dat ik veel bezit, maar de paar dingen die ik bezit zijn me waardevol.

Tenslotte snellen we met z'n allen naar buiten en stellen we ons op, op het kazerneterrein. Buiten onze compagnie doet de andere compagnie hetzelfde. Vlak naast ons heeft de 2de sectie, welke ook bij onze compagnie hoort, zich ook opgesteld. De gehele compagnie, 96 man in totaal, bestaat uit Nederlands en Belgisch ex-marine personeel en veel mannen ken ik al jaren. Alleen de meeste officieren en sergeants komen niet bij de marine vandaan. De voertaal in onze compagnie is gelukkig Nederlands, wat erg makkelijk is in een veldslag. Bij de marine was dat wel anders geweest. Tijdens zeeslagen ontstonden hierdoor dan ook communicatie problemen waardoor er extra slachtoffers vielen. Hele schepen vergingen doordat officieren niet konden en wilden communiceren met de lagere rangen in een andere taal dan Frans.

Inmiddels staan we opgesteld voor de gebouwen welke onze kazerne vormen. Sergeant Eringaard staat voor onze sectie en meldt aan Werner, die daar weer voor staat, dat de sectie klaar is voor dienst. Werner, zoals altijd, betwijfelt dat en begint aan een grondige inspectie. Soldaat Horren, die later zou sneuvelen bij Waterloo, is weer eens de sigaar. Zijn veter is niet voorzien van een dubbele knoop en daarom kan hij de rest van de dag besteden aan het harken van het zanderige middenterrein van de kazerne. Een erg ondankbare taak omdat het terrein de hele dag in gebruik is als oefen- en exercitie terrein en je dus elke keer weer opnieuw kan beginnen. Onnodig te zeggen dat Werner er op toezag dat je tot in de avond bezig was.

Soldaat Horren is wat onhandig en we proberen hem altijd een beetje te helpen maar dat werkt niet altijd. Omdat ik korporaal ben sta ik aan de linkerkant van de sectie net als de andere drie korporaals in onze eenheid. Korporaals worden altijd extra goed bekeken door Werner en vandaag is geen uitzondering. In de zes maanden dat we nu bij de landmacht in dienst waren was er een

soort spel ontstaan tussen de korporaals en de Kraai. Wij willen hem geen kans geven om iets te vinden aan ons uniform wat hem niet bevalt. Daarvoor helpt iedereen elkaar voor de controles en de inspecties. De Kraai daarentegen doet zijn uiterste best om toch iets te vinden.

‘Zo, korporaal Bijl! Wat is eigenlijk je voornaam?! Niet dat het me ene reet interesseert maar misschien kunnen we er nog een beetje mee lachen vandaag!!’ Niemand lachte.

‘Evert Roelof, Luitenant’, zei ik.

‘Aha! Evert Roelof uit Amsterdam’, herhaalt de Kraai... Even is hij stil en bekijkt me van top tot teen, loopt om me heen, komt weer voor me staan en kijkt naar mijn Sjako. Hij verschiet van kleur en loopt plots rood aan!

‘Korporaal-Evert-Roelof-Bijl-Uit-Amsterdam!! Ik denk dat we hier een serieus probleem hebben!!’

‘Is dat zo luitenant?’ vraag ik heel rustig.

De Kraai, nu nog roder, roept met luide stem zodat iedereen het kan horen: ‘waar is verdomme de pluim op je sjako gebleven??!!’

Normaal gesproken dragen we een groengele pluim van bijna twintig centimeter, welke op de sjako is bevestigd.

‘Vanaf vandaag treden wij ‘s ochtends op het appèl aan zonder pluim luitenant’ antwoord ik. De Kraai kijkt rond en ziet nu pas dat de hele sectie zonder pluim op het appèl is verschenen, hij hapt naar adem en lijkt te ontploffen.

‘Korporaal! Buldert hij nu, en dat heeft u vanmorgen zelf zeker maar even besloten? Waarom niet gewoon maar meteen in lange onderbroek en dameskleren verschijnen, u schijnt te denken dat bij de infanterie alles maar kan en dat onderkruipsels als jij recht hebben om zelf iets te besluiten, laat staan te denken!!’

Het incident had intussen de aandacht getrokken van de kapitein Thomson. Hij is de commandant van de compagnie en voert dus het bevel over alle twee de secties. Thomson is een rustige man welke ook al jaren in het Franse leger diende. Hij had het geluk gehad om in

Spanje te dienen toen Napoleon naar Rusland vertrok en had zodoende kans gezien om aan dit debacle te ontsnappen. De kapitein was altijd bereid om naar zijn ondergeschikten te luisteren hoewel dat enkel betekende dat sergeanten en hoger dit ook konden doen. Korporaals en soldaten worden niet geacht tegen hogere officieren te spreken. Hij en Werner kenden elkaar al heel lang en hadden vaak in dezelfde eenheid gediend. Hoewel het duidelijk was dat ze het absoluut niet met elkaar konden vinden werd er toch goed samengewerkt. Wat ons allemaal steeds weer verbaasde. De reden daarvoor zouden we veel later ontdekken, tijdens de slag bij Waterloo.

‘Nee Luitenant, zeg ik rustig, dat heb ik niet zelf besloten maar de regering in Parijs. Deze heeft verordend dat het leger voortaan de pluim niet meer tijdens normale kazerne dagen hoeft te dragen. Dit is beschreven in decreet 28-4 van veertien oktober, maar ik neem aan dat u dat weet!’

De hele sectie wist dat Werner dit niet KON weten. De meeste officieren waren bij burgers thuis in de stad ingekwartierd. Vóór Werner vanmorgen op de kazerne arriveerde, hadden wij stiekem het aanplakbiljet van de kazerne poort weggehaald. En daarop had gestaan dat het nieuwe decreet per direct in ging.

Alle soldaten probeerden hun gezichten met de grootste moeite in een ernstige plooi te houden terwijl Werner sprakeloos naar andere secties aan de overkant van het terrein kijkt...allemaal zonder pluim. Werner word gered door kapitein Thomson welke hem even terzijde neemt. Er word even gefluisterd en Thomson zal Werner wel op het feit gewezen hebben dat er inderdaad een nieuw decreet was... Daarna neemt Werner het bevel over de sectie weer over en er wordt niet meer over het incident gesproken. Onnodig te zeggen dat van toen af aan de luitenant serieuze haatgevoelens jegens mij koesterde. Ooit zouden deze uitmonden in een directe confrontatie.

De dagelijkse routine op de kazerne bestond uit exercitie, oefeningen met de bajonet en het geweer en heel af en toe een schietoefening. Munitie was duur en als we in de hele eerste periode op de kazerne vijf patronen hebben afgevuurd is het veel. Maar in een veldslag hadden de meeste soldaten toch niet de tijd om vijf patronen af te schieten en bovendien hoefde je ook geen scherpschutter te zijn. Bij een veldslag ging het er om om een spervuur aan te leggen, niet om direct raak te schieten. Sergeant Eringaard hield ons meestal de hele dag bezig terwijl we de Luitenant maar af en toe zagen. We vroegen ons wel eens af wat hij zoal overdag deed, maar daar kwamen we nooit achter. Verder was het kazerneleven oersaai. In de avonden werd er veel gekaart en soms ontsnapten we uit de kazerne om de stad in te gaan. Maar dat was link, wie gesnapt werd kon rekenen op enkele weken zwaar. In de gevangenis dus. Vaak hielden we ons ook bezig met het uithalen van grappen met de Pruisen van de andere compagnie. De Pruisen konden dit nooit waarderen, dus meestal eindigde dat in vechtpartijen. Deze vechtpartijen werden dan meestal gepland in het weekend buiten de kazerne, op afspraak. Er waren niet veel Gendarmes, de Franse naam voor militaire politie, in de stad, het enige gevaar kwam van een squadron Huzaren van het 11de regiment die ook in de stad gelegerd waren. Het 11de regiment bestaat ook uit Nederlanders, zijn zeer fanatiek en zullen Napoleon nooit in de steek laten. Deze werden vaak door de gendarmes ingeschakeld om tussenbeide te komen bij vechtpartijen en arrestaties te verrichten. Huzaren vormen een trots en ervaren onderdeel van het Franse leger. Met hun imposante en kleurrijke uniformen van loshangende schouderjasjes met bont en kleurige tressen, en sabels en geweren, maakten zij dan ook geen onderscheid tussen nationaliteiten als het ging om arrestaties. Iets wat me wel eens verwonderde omdat het toch ook Nederlanders waren. Huzaren vormden samen met de Jagers te paard en de Lansiers de lichte cavalerie van het Franse leger. In oorlogstijd werden deze ingezet bij verkenningsacties, omtrekkende bewegingen en kleine schermutselingen. Voor de echte veldslagen was er de zware cavalerie, bestaande uit Kurassiers, Dragonders en Karabiners.

Huzaren waren gewend om zelfstandig te opereren en daarom hadden veel plaatsen of steden een klein detachement wat de gendarmes hielp de orde te handhaven.

De Pruisen op onze kazerne konden dus slecht tegen grappen. We konden er altijd op rekenen dat we niet rustig zouden slapen in de nacht die volgde op onze 'acties'. Zo joegen wij midden in de nacht eens twintig koeien en één stier de Pruisische barak binnen. De kazerne had altijd een eigen voorraad levend vee voor voedsel en melk. Het leverde de Pruisen twee gebroken armen, een gebroken been en een hoop schrammen en bulten op. Bovendien was er veel schade aan uniformen en andere materialen. Dat was vervelend want iedere soldaat was verantwoordelijk voor zijn eigen uniform.

Schade aan het uniform anders dan door oorlogs- of oefenhandelingen waren voor eigen rekening. Alleen de geweren en de munitie werden altijd door het leger betaald, en soms ook de schoenen. Maar ondanks dat hebben we wel gelachen. De Pruisen staken daarop de volgende nacht onze schuur in brand, we hadden nog net de tijd om alle spullen te pakken en uit alle ramen en deuren naar buiten te springen. Daarna sliepen we twee weken buiten terwijl we een nieuwe schuur bouwden. Dat was nog het vervelendste want het vror s' nachts soms al. Samen met de Pruisen hebben we er daarna toch veel om gelachen.

Nadat we het hun betaald hadden gezet uiteraard!!

3 november 1813

Meestal waren we op zondag vrij, als de Kraai ons tenminste geen vervelende klusjes had toebedeeld. We gingen dan de stad in, wat drinken in de kroegen en taveernes, een beetje vechten met de Pruisen of wat door de straten slenteren op zoek naar nieuws en de laatste berichten.

Door de gespannen situatie was er de laatste tijd niet al teveel te doen in de stad. Maar toch kregen we af en toe wel wat nieuws te horen. Zo hoorden we dat Willem van Oranje van plan was om een nieuw Nederlands-Belgisch leger op te richten. We kregen ook steeds meer verhalen te horen over de chaos binnen Frankrijk. Hele legereenheden deserteerden en verdwenen gewoonweg in het niets, de soldaten gingen naar huis. Het leek er op dat Napoleon enkel nog over Parijs regeerde. Veel ervaren officieren waren van buitenlandse afkomst en gingen ook naar huis. Het feit dat Napoleon dus ook de gehele legertop moest reorganiseren resulteerde in het feit dat veel hoofdkwartieren het gezag over hun eenheden kwijtraakten. De chaos leek compleet.

Deze zondag was verder niet anders dan anderen. Ik ging samen met Sergeant Eringaard, korporaal Nijhauser, soldaat Weidema en een aantal andere soldaten de stad in. Soldaat Weidema hield wel van een pint bier en ging vaker met ons mee. Korporaal Nijhauser en ik waren al heel lang bevriend. Hij kwam uit een klein gehucht op de Veluwe, Garderen genaamd. Hoe hij bij de Franse marine kwam is een ander verhaal, maar het feit is dat we het goed met elkaar konden vinden. Het was een stevige grote kerel met zwart haar en een Veluws accent. Onnodig te zeggen dat we hem daar altijd mee confronteerden. Wat hij niet erg vond, behalve als je te ver ging. Als Nijhauser door het lint ging kon je je maar beter bergen. Verder was hij goud eerlijk en was hij nergens bang voor. Het was mede aan hem te danken dat de linie tijdens de slag bij Waterloo, anderhalf jaar later, niet brak onder de voortdurende beschietingen. Ik mocht me gelukkig prijzen met zo'n vriend en dat was wederzijds.

De 'Barakken' lagen midden in de stad, dus het was niet al te ver naar de kroeg. We hadden nog een paar uur de tijd om wat te drinken en nieuws op te vissen over de ontwikkelingen in het land. Onze afspraak met de Pruisische 2de sectie, 1ste compagnie, waarvan we afgelopen vrijdag de meeste stozakken hadden voorzien van ratten en muizen en die daarna weer hadden dichtgenaaid, was pas om vier uur in de middag.

We kozen een kroeg die bekend stond om zijn hoog gehalte aan 'nieuws'. Vaak was het onzin of vissermanspraak maar soms hoorde je wel aan de verhalen dat er een grond van waarheid in stak. De kroeg was al behoorlijk vol, veel burgers pakten nog even een gerstebier voordat ze weer naar de kerk moesten. Daar hadden wij geen last van want wij hadden op zondagochtend in de kazerne onze eigen predikant welke altijd een algemene dienst organiseerden. Er was nog maar één tafel vrij, tot onze schrik naast een groep Huzaren van het 11de. We konden hun makkelijk herkennen want het was het enige huzaren regiment met donkerblauwe uniform jasjes en dito schouderjasjes. Plaatsnemen naast hun zagen we niet zo zitten. Een meningsverschil met deze 'sabelslippers' kon al snel leiden tot serieuze verwondingen. Maar op dat moment lieten we ons enkel door de grote dorst leiden en niet door het nemen van verstandige besluiten. Ik had beter moeten weten.....

We namen plaats naast de huzaren en bestelden alle vijf een pint gerstenat. Sergeant Eringaard begon direct een gesprek met enkele kooplieden uit Vlissingen. Eringaard kwam uit 's-Gravenhage, wat je goed kon horen. Hij was een norse onderofficier en een ijzervreter maar hij had altijd het beste voor met de sectie. Hij was al wat ouder, ik schat rond de dertig maar daar deed hij erg vaag over. Volgens ons omdat hij het gewoon niet wist. Zijn achternaam had hij in 1811 aangenomen, toen het verplicht werd gesteld dat elke burger tenminste een familienaam moest hebben. Hij had zijn ouders nooit gekend en was in weeshuizen opgegroeid. De zorg die hij daar tekort kwam wilde hij vermoedelijk juist wel geven aan 'zijn' manschappen, maar dat zei hij natuurlijk nooit zo. Wat betreft het leger was hij een echte veteraan. Voor zijn tijd bij de marine had hij lange tijd dienst gedaan in het leger van Brunswijk. Een kleine Duitse staat die later door Napoleon onder de voet werd gelopen. Door al zijn ervaring had hij veel overwicht, zeker op jonge soldaten. Dat kwam trouwens ook door zijn postuur, hij was een lange kerel en ik had hem nog nooit een handdruk duel zien verliezen. Wat dat betreft leken we wel wat

op elkaar, niet wat betreft de spierbundels, maar de rest wel. Ik had ook bruin haar en blauwe ogen en was volgens de legerregisters vijf voet, zes duim en 2 strek lang. Dat is 1,73 meter.

Inmiddels raakten de kooplieden aardig aan de praat. Ze vertelden dat er in de Nederlanden binnenkort echt een nieuw leger gevormd ging worden. Letterlijk duizenden ex-militairen uit het Franse leger, maar van Nederlandse of Belgische herkomst, gingen terug naar huis en namen opnieuw dienst in dit nieuwe leger. Er waren zelfs geruchten dat in enkele weken tijd in 's-Gravenhage een nieuwe Nederlandse regering gevormd zou worden.

Willem I van Oranje zou tegen het einde van de maand officieel teruggekomen naar Nederland. Eringaard en de soldaat Weidema lieten duidelijk hun voorkeur voor dit nieuwe leger blijken. En naarmate ik er nog eens over nadacht moest ik bekennen dat ze eigenlijk wel gelijk hadden. Wat deden we hier eigenlijk nog?!! We bestelden nog een rondje en de verhalen over de 'revolutie' werden steeds verhit.

Klap!!

Dat was de stoel van een van de huzaren die omviel nadat hij met een ruk was opgestaan. 'En nu is het genoeg!!! Bulderde de huzaar...het lijkt hier wel een verraders nest! Nog even en we arresteren iedereen en branden deze hele verdomde kroeg plat!! Zijn jullie helemaal besodemieterd om zo over Frankrijk te praten!'

Enkele andere huzaren waren nu ook opgestaan en namen een dreigende houding aan, hun hand op het sabelgevest.

'Wachtmeester Meindersma heeft gelijk riep een andere huzaar, we zijn wel in dienst van de Franse koning en we mogen niet vergeten wat Napoleon allemaal voor Europa heeft gedaan!'

'Ja, en zo kunnen we ook niet vergeten wat Napoleon allemaal vernietigd heeft! ... en hoeveel honderdduizenden soldaten hij heeft

opgeofferd voor grondbezit en meer macht' antwoordde Weidema op een rustige toon....

De huzaren hadden pech, er was veel onguur volk in de kroeg die duidelijk Oranje gezind waren en inmiddels waren er zeker twintig opgestaan. Even was het doodstil, het was zo goed als zeker dat dit niet goed kon aflopen en dat verdere discussie geen optie was. Daarbij zaten wij echter in een lastige situatie. Voor de meeste kroegklanten waren wij tenslotte ook Nederlanders in Franse dienst, en dus verraders. Voor de huzaren waren wij verraders als we openlijk voor Oranje kozen, bovendien zouden we dan de volgende dag in de kazerne zeker gearresteerd worden. Een onderdeel van een seconde lang wisselde ik een blik met Eringaard en Nijhauser, we kenden elkaar lang genoeg om direct te begrijpen dat hier voor ons hoe dan ook niets te winnen viel. De huzaren hadden inmiddels hun sabels getrokken, de Oranjegezinden haalden allerlei messen en dolken te voorschijn, het personeel van de kroeg vluchtte de gelagkamer uit op zoek naar hulp. Nog geen halve seconde later was de hele kroeg in een slagveld veranderd, we maakten dat we wegwamen...weg uit deze waanzin. Soldaat Weidema had minder geluk, hij kon een sabelslag niet vermijden en z'n gehele borstkas werd in één keer opgesneden, als een verse tomaat. Het was een bloederige toestand...en dat was ook meteen het laatste wat we van hem zagen. Zodra we buiten waren zetten we het op een lopen, de huzaren overlatend aan de Oranjeklanten. Of andersom, dat ligt eraan hoe je het bekijkt.

4 november 1813.

Om klokslag zeven uur in de morgen staan we weer voor de barakken op het appèl. Het is bar koud en we hebben onze grijze overjassen aan om ons te beschermen tegen de ijskoude wind. Aan de andere kant van de kazerne stelt de andere compagnie zich ook op....maar tot onze verbazing is de plek van hun 2de sectie leeg!!

'Waar zijn die gebleven fluisterde ik tegen Nijhauser...'

‘Geen idee mompelde hij terug’. Na de vechtpartij gisteren hadden we geen zin meer gehad om de Pruisen nog even een lesje te leren en waarschijnlijk hadden we ze dus sowieso niet meer aangetroffen. Ze waren weg en ik nam niet aan dat ze zo bang voor ons waren dat ze niet meer durfden te komen. Iedereen fluisterde nu met elkaar en kapitein Thomson maakte met luide stem een einde aan dit geroezemoes.

‘Heren! Ik heb helaas van de Gendarmerie moeten vernemen dat sommige van jullie gisteren betrokken zijn geraakt bij een kleine onenigheid in een kroeg in de stad. Vanmorgen hebben ze het lichaam van soldaat Weidema binnengebracht, hij heeft de discussie die jullie blijkbaar hadden met het 11de huzaren niet overleefd. Ook twee ongere types en een huzaar hebben het leven gelaten en een wachtmeester van de huzaren heeft een oog verloren. Ik wil er bij jullie op aan dringen dat jullie de meningen welke jullie hebben omtrent Frankrijk en het Nieuwe Nederland voor jullie houden en zodoende niet in het openbaar bespreken. Onze compagnie zal als straf de komende acht zondagen de wacht verzorgen in de kazerne’. Normaal was dit om en om per compagnie, dus dit was een behoorlijke domper. Wederom ging er een protesterend gemompel door de rangen. De Kraai pikte er meteen enkele jongens uit en gaf hun extra corvee diensten voor de rest van de week!

Intussen zwaaide de poort van het kazerne terrein open en een groep huzaren en enkele gendarmen reden binnen. Even wisselde ik een verontruste blik met Nijhauser en sergeant Eringaard welke nog voor de sectie stond. Ik voelde het bloed naar mijn hoofd stromen en ondanks de striemende ijskoude wind kreeg ik het warm. Ik zag dat Nijhauser hetzelfde ervoer want hij friemelde aan zijn sjako, iets wat hij altijd deed als hij zenuwachtig was. Aan Eringaard was verder niets te zien...maar zelfs als de kogels om je oren zouden vliegen zou Eringaard niet blikken of blozen. Dat zou hij later nog wel bewijzen.

Tot onze grote verbazing kwamen er echter ook vijf infanteristen achter de paarden aan, de kazerne binnen. En in ons eigen groene

uniform nog wel. Het waren enkele Pruisen. Ik herkende er één van. Maar ze waren vastgebonden met hun handen op de rug.

Ondertussen was ook de deur van het hoofdgebouw open gegaan en Luitenant-Kolonel Bauer, de bataljonscommandant, en enkele bataljons officieren kwamen naar buiten. Zij liepen naar de huzaren toe en wisselde enkele snelle woorden. Vervolgens nam Bauer, in het Frans natuurlijk, het woord. Kapitein Thomson was de enige van de hele compagnie welke Frans sprak en hij vertaalde als gebruikelijk in dit soort omstandigheden. Je zult met een dusdanige organisatie toch een veldslag moeten leveren!!

‘Soldaten van het 4de!! Zoals u wellicht weet bent u in dienst van Frankrijk en de Keizer. Daartoe heeft u een handtekening gezet onder een overeenkomst voor vier jaar en ontvangt u soldij. Of u nu uit Nederland, Duitsland of van elders komt, u vecht voor Frankrijk en de Keizer. Ook is het zo dat Frankrijk nog altijd in oorlog is met Duitsland en Engeland.’

Dat was optimistisch gezegd, Frankrijk was zo ongeveer met ALLE Europese landen in oorlog. Bauer ging verder: ‘Dit betekent dat op desertie, het zonder toestemming ontslag nemen uit het leger, de doodstraf staat. Helaas vond de 2de Pruisische sectie het niet nodig zich aan deze simpele regels te houden. Zij hebben besloten het Franse leger ongeoorloofd en zonder toestemming te verlaten. Daarvoor krijgen zij de doodstraf.....Daarnaast lijkt het de Keizer strategisch gezien beter als ons 2de bataljon zich gaat formeren zodat het als een compleet gevechtsbataljon een eventuele opstand de kop in kan drukken. Daardoor zullen wij binnen een week van hier vertrekken’.

De waarheid was natuurlijk dat Nederland amper nog te verdedigen viel en dat het Franse leger zich gewoon terugtrok.

Er heerste een doodse stilte op het kazerne terrein. De vijf gearresteerde Pruisen werden tegen een muur gezet en zonder pardon door de huzaren en gendarmen doodgeschoten.

Voor driekwart van de soldaten in onze compagnie was het de eerste keer dat ze soldaten door kogels zagen sterven. Het was ook geen prettig gezicht. Het bloed zat overal op de muur en een Pruis die nog leefde werd van dichtbij door het hoofd geschoten. Enkele soldaten uit onze compagnie moesten overgeven en bij één zag ik dat hij van ontsteltenis in zijn broek geplast had. Kapitein Thomson had zijn ogen dicht en keek naar zijn schoenen. Werner keek naar het tafereel zonder enige emotie. Niemand zei iets. Bauer gaf de andere sectie opdracht om de lijken op te ruimen en alles schoon te maken. En dat was het dan. We hadden zojuist enkele van onze eigen mensen geëxecuteerd. We kenden weliswaar de regels maar we wisten niet dat het spel zo hard gespeeld werd.

2. Terug naar de bevrijde Nederlanden

7 november 1813

In de dagen die volgden op de executie konden we merken dat het gewenste schrik-effect wat Bauer had willen bewerkstelligen niet de gewenste uitwerking had. Zeker niet nu we binnenkort richting het zuiden vertrokken. Inmiddels was nog een Pruisische sectie verdwenen. Ook enkele Belgische officieren waren niet meer komen opdagen. Het bataljon begon langzaam uit elkaar te vallen. Er waren inmiddels nog enkele deserteurs gevangen genomen, maar deze zaten gevangen in een speciale barak en werden vooralsnog schijnbaar niet geëxecuteerd. Waarschijnlijk had de bataljonsstaf ook wel ingezien dat dat niet het gewenste effect had.

Na het avondeten gingen we meestal snel terug naar onze barak, het was veel te koud om lang buiten te zijn en in onze barak hadden we tenminste een potkachel en genoeg hout. We hadden alle kieren en spleten in de buitenwand dichtgestopt met een mengsel van stro en klei, dus we kregen het binnen redelijk warm. Meestal maakten we 's avonds een kop koffie en soms hadden we er wat scheepsbeskuit of brood bij. We vermaakten ons dan met kaarten, dobbelen, het plannen van nieuwe 'ondernemingen' in de richting van de Pruisische barakken, of simpelweg het opscheppen over grootste heldendaden, veroverde vrouwspersonen en avonturen die we nooit zelf echt beleefd hadden. Nijhauser was hier zeer sterk in. Vergeleken bij zijn

verhalen waren die van ons sprookjes! Het moet daar op de Veluwe wel een wilde boel zijn, dachten we wel eens. En ik had me voorgenomen om dat ooit eens zelf te inspecteren.

Deze avond vertelde hij een bijna ongelooflijk verhaal over het 'Solse gat'. Vlak bij Garderen scheen een groot en eeuwenoud bos te liggen, het Speulderbos. Hoewel het tegenwoordig meer een hakhout bos was met openingen en heide was het geheel toch een grote wildernis. Diep in dat bos was een groot gat van circa honderd bij vijftig meter en de dorpsbewoners wisten bijna zeker dat daar in een ver en donker verleden een groot klooster had gestaan. Maar doordat de kloosterlingen zich in het geheim bezighielden met allerlei zaken welke het daglicht niet konden verdragen zonk het klooster tijdens een vreselijk noodweer weg in de drassige bodem. Nu is alleen het gat nog over waar het klooster ooit heeft gestaan. Maar dat is nog niet alles. Tijdens heldere nachten zijn de kloosterlingen nog steeds te zien in en rond het gat, en de klok van het klooster kan bijna elke nacht nog gehoord worden. Nijhauser vertelt dat hij vaak door deze bossen zwierf en dat hij meerdere keren de klok gehoord heeft en de kloosterlingen heeft zien ronddolen.

We waren er allemaal even stil van, het was een spannend verhaal en ik moest zelf ook denken aan allerlei avonturen die ik thuis beleefd had. Ongetwijfeld dachten de anderen hetzelfde. Iedereen dwaalde even af naar huis. Het was Sergeant Eringaard, met zijn ijzige gelaat en strakke blik die de stilte verbrak;

'...ik denk dat het tijd word dat we op huis aangaan...'

Niemand zei iets maar de lichaamstaal zei genoeg, we waren allemaal tot dezelfde conclusie gekomen. We hadden zojuist unaniem en stilzwijgend besloten dat we het Franse leger zouden verlaten en eindelijk naar huis zouden terugkeren, met of zonder toestemming. We besloten het nu even te laten rusten en er de komende dag nog even goed over na te denken. Misschien konden we met kerst thuis zijn, maar dan moesten we wel snel zijn en het goed organiseren,

anders zouden we misschien net zo eindigen als de ongelukkige Pruisen.

8 november 1813

Gisteravond had het allemaal erg gemakkelijk geleken, maar nu, terug in het dagelijkse kazerneleven leek het opeens een stuk ingewikkelder. Hoe kwamen we in hemelsnaam ongezien van deze plek vandaan?

Vandaag had de hele compagnie onderhoudsdienst. Dat betekende dat we de geweren en bajonetten insmeerden met was en vaseline en de lopen schoonmaakten. Bajonetten zijn grote messen welke op de loop van het geweer passen en gebruikt werden bij man-tegen-man gevechten...iets wat je liever niet meemaakte. Het schoonmaken moest vakkundig gebeuren want de wapens roestten waar je bij stond. Het was goedkoop metaal, wat kon je anders verwachten als je er honderdduizenden van moest hebben? De fabrikanten hadden het waarschijnlijk geen moer uitgemaakt dat de soldaten om de twee dagen hun wapens moesten invetten.

Naast het invetten van de wapens moesten ook de officiers kantoortjes en de eetzaal worden schoongemaakt. Het schoonmaken van de kantoortjes was niet zo heel erg, je ving er nog al eens bruikbare informatie op, als je tenminste een paar woorden Frans kon verstaan.

Onderhoudsdienst was normaal gezien ontzettend saai, maar juist vandaag was het wel handig. We konden namelijk ongestraft praten en overleggen met de andere secties. Omstreeks het middaguur was het duidelijk dat de andere sectie het ook wel welletjes vond. We spraken af dat alle sergeants en korporaals vanavond in onze barak bij elkaar zouden komen. Een afspraak die helaas ook opgevangen werd door soldaat Van de Berg.

Van de Berg was een rotzak en enkel voor zijn eigen gewin in het leger gegaan. Dat gold voor meer van ons, maar van kameraadschap had Van de Berg nog nooit gehoord.

Hij was het type soldaat dat gebruik maakte van veldtochten om boeren en burgers te beroven en spullen uit kerken te verkopen. Er is natuurlijk altijd sprake van 'oorlogsbuit', maar er zijn grenzen. Van de Berg was absoluut niet te vertrouwen en had meerdere malen soldaten verkleit aan de luitenant van zijn sectie. Hij zat gelukkig niet in onze sectie. Het feit dat hij nog leefde, en niet op een avond 'per ongeluk' was gestruikeld en op een bajonet was gespietst, kwam door het feit dat hij zeer handig was met messen. Niemand durfde het echt aan om hem aan te pakken, zelfs niet met een paar man tegelijk.

'Klop klop klop'. Drie klopjes op de deur van de barak, het afgesproken teken. Het was één van de onderofficieren welke op de afspraak kwam.

'Wachtwoord!' riep Nijhauser. Aan de andere kant van de deur was het even stil. 'Wachtwoord? ..welk wachtwoord...?' antwoordde de stem aan de andere kant. Nijhauser opende de deur.

'Goed geantwoord, kom erin' zei hij. Die grap had hij nu met iedereen uitgehaald en je zou zeggen dat zelfs Nijhauser het nu wel welletjes vond. Maar nee, Nijhauser kon er natuurlijk geen genoeg van krijgen.

Het gezelschap was compleet. Sergeant-Majoor Woesthof nam als eerste het woord. 'Heren, laat het duidelijk zijn dat we hier vanavond bijeen zijn om te bespreken hoe we ongevraagd ontslag kunnen nemen uit het leger van Napoleon. Iemand die het hier niet mee eens is, moet dat nu zeggen.' Niemand zei iets. 'Goed, dan ga ik er vanuit dat we dit nu unaniem besloten hebben en dat alle onderofficieren dit intussen ook met hun manschappen besproken hebben.' *Dat was niet helemaal waar, dacht ik bij mezelf. Ik wist zeker dat sommige soldaten, zoals Van de Berg, niet waren ingelicht. En dat was maar goed ook.*

‘Nu komt het erop neer dat we een goed plan verzinnen om hier weg te komen.’ ..ging Woesthof verder. ‘Daarnaast moeten we ook een paar probleempjes oplossen. Zo hebben de meeste van ons geen andere kleren als het uniform. Sommige van jullie hebben misschien nog wat matrozenkleren, maar we hebben sowieso warme kleren nodig. Het is erg frisjes buiten.’ *Dat was nog optimistisch, vanmiddag waren de eerste sneeuwvlokken gevallen...* ‘Dat betekent dat we eigenlijk geen andere keus hebben dan met ons uniform aan, en vooral de warme overjas, de benen te nemen. Dat betekent ook dat iedereen ons overal makkelijk kan herkennen. Zowel de Fransen die ons zullen willen oppakken, als misschien het nieuwe Nederlandse leger die straks denken dat het Franse leger binnenvalt. De moeilijkheden zijn dus nog niet over als we hier weg zijn. Buiten dit feit moeten we nog beslissen *wanneer* we gaan, en vooral *hoe*.’

De sergeant-majoor had er duidelijk al wel over nagedacht. Woesthof kwam uit ‘s-Gravenhage en was ook al jaren bij het leger. Eerst in het Nederlandse leger, en later in het Franse. Verder wisten we niet zo heel veel van hem, we kenden hem ook nog maar kort. Hij was streng maar rechtvaardig. Een sergeant-majoor was de hoogste en oudste onderofficier in een compagnie. Hij was tevens de rechterhand van de compagniescommandant; kapitein Thomson. En hoewel de twee luitenants in de compagnie, waarvan de Kraai er één was, natuurlijk hoger in rang waren, waren zij ook een stuk jonger en het was niet ongebruikelijk dat zij ‘adviezen’ van de sergeant-majoor meteen opvolgden. De sergeant-majoor was altijd de stabiele factor in een compagnie. In oorlogstijd was het zijn taak om de manschappen in het gareel te houden en er voor te zorgen dat ze niet hun natuurlijke instinct volgden als er op hun geschoten werd: namelijk zo hard mogelijk wegrennen.

Sergeant Eringaard nam het woord. ‘We moeten zorgen dat we een dusdanig tijdstip kiezen dat niemand echt in de gaten heeft dat we weg zijn. Zodat we wat tijd hebben om de stad te verlaten. Op onze

vrije zondag ertussen uitglippen zal niet gaan. We moeten wacht lopen.'

'He maar wacht eens even' zei ik. 'Dat is het!! Waarom knijpen we er niet gewoon tussen uit *tijdens* onze wachtdienst. We zijn dan bewapend, dus we hoeven geen wapens te stelen, en we laten gewoon de kazerne onbewaakt achter in het midden van de nacht.' Alle twaalf andere onderofficieren waren even stil.

'Tjsjiiiiii....' Floot Nijhauser tussen zijn tanden. 'Heb je dat helemaal alleen bedacht of hebben je hersens ineens besloten om na negentien jaar in actie te komen'.

'Er is echter wel één klein probleem' zei sergeant Sonne, de sergeant van de 1ste sectie. Sonne was ooit naar school geweest, kon lezen en schrijven en had de gave om iets bliksemsnel te overdenken en met goede opmerkingen te komen. Alle onderofficieren en soms zelfs de officieren lieten hem altijd uitspreken! 'Niet alleen wij staan op wacht, ook alle officieren van de compagnie slapen op de kazerne'. *Ja, daar had ik even niet aan gedacht.* 'En niet alleen de officieren, maar ook de soldaten welke niet te vertrouwen zijn, zoals Van de Berg.' *Ook dat was waar.*

'Nou ja, ging Eringaard verder, dan zit er maar één ding op; als ze niet meedoen, zijn ze tegen ons en dan moeten we ze neutraliseren'. De uiterst strenge blik van Eringaard zei me genoeg...

'Je bedoeld overheersten en naar de andere wereld helpen?'

'Natuurlijk bedoel ik dat, ging Eringaard nu nog norser verder, wat had je dan gedacht; liefdevol knuffelen en vragen of we de kazernepoort misschien eventjes mogen openzetten zodat we kunnen deserteren?'

'Nou nee, maar.....'

'Heren heren, onderbrak Woesthof ons, geen geruzie onderling. Ik ben het er mee eens dat we ze moeten neutraliseren, maar we gaan ze geen kopje kleiner maken. We zullen ze overheersten en opsluiten'.

‘Daar gaan we nog spijt van krijgen, zei Eringaard’. Hoewel we daar nu aan twijfelden zou hij helaas ooit gelijk krijgen...maar dat konden we op dat ogenblik niet voorzien.

Woesthof ging verder. ‘Ik zal zelf met kapitein Thomson praten. Ik denk wel dat ik hem kan overhalen om met ons mee te gaan, en zo niet dan zal hij zeker zijn mond houden en ons niet verlinken. Het zou handig zijn als hij en enkele officieren met ons mee gaan, dan kunnen zij ons misschien langs de Franse controleposten loodsen als we worden aangehouden. Als een grote groep soldaten zonder officieren door het land trekt weten de Gendarmen die ons eventueel aanhouden meteen genoeg. Ik zal aan Thomson vragen of hij ook de luitnants wil polsen, behalve de Kraai natuurlijk. Die mag bij zijn Franse vriendjes blijven. Hem zullen we op één of andere manier wel moeten overmeesteren.... Als laatste stel ik voor dat elke onderofficier de soldaten welke hij in zijn sectie *niet* vertrouwd ‘toevallig’ betrapt op een onregelmatigheid. Zorg ervoor dat deze soldaten berispt worden en dat ze de nacht in de gevangenis van het hoofdgebouw doorbrengen. We hoeven ze dan niet eens op te sluiten.’

Ja, dat is een briljant idee, dacht ik bij mezelf. ‘Sergeant-Majoor’, vroeg ik, ‘Nijhauser en ik melden zich aan om De Kraai te overmeesteren.’

‘Geweldig’, zei Woesthof ‘dan is dat ook geregeld.’ Nijhauser bewoog zijn lippen alsof hij wilde zeggen ‘ben je helemaal besodemieterd...’ Ik glimlachte even naar hem en gaf hem een knipoog.

Eringaard voegde er vervolgens nog aan toe: ‘dan stel ik voor dat we het plan uitvoeren om precies drie uur ‘s nachts, dan wisselen we normaal gezien de wacht tussen de eerste en tweede sectie en zijn we dus allemaal tegelijk buiten. Bovendien zijn Bijl en Nijhauser dan vrij om hun eigen klusje op te knappen en om de overige officieren te waarschuwen dat we klaar zijn voor vertrek.’

‘Geweldig’, fluisterde Nijhauser in mijn oor, ‘dat heb je echt prima voor elkaar. Wat doen we als de Kraai zich hevig verzet?’

'Dan laat ik het helemaal aan jou over', antwoordde ik met een brede grijns!

We verdwenen allemaal naar onze eigen barakken. We zouden onze nachtrust nog wel nodig hebben de komende dagen. Soldaat Van de Berg dacht daar anders over, hij had het hele gesprek aan de achterkant van de barak afgeluisterd.

10 november 1813.

Kapitein Thomson was akkoord gegaan. Ook de luitenant van de 2de sectie, Cantzlaar, deed mee. Er was ook nog een luitenant van de kustartillerie, van Duyvenboden, die meeinging. De sergeant-majoor had zijn best gedaan, maar volgens hem was er niet veel voor nodig geweest. Alle drie de officieren waren het zat om als 'minderwaardige' officieren te worden behandeld door hun Franse collega's. De Kraai wist van niets. Drie soldaten, waaronder Van de Berg zaten in het cachot. Alles *leek* goed te gaan.

De klokkentoren van de 39,5 meter hoge 'Toren van Goedereede' sloeg *tien* uur. We hoorden de stadswacht door de donkere straten van de stad lopen, hier en daar brandde er wel een olielantaarn achter een raam, maar de meeste kleine straatjes van de stad waren donker. Verder was het muisstil. Er was een avondklok, dus burgers met goede bedoelingen waren niet op straat. Enkel soldaten, opstandelingen en gespuis bevolkte nu de straten. Er was geen wind en er kwamen kleine vlokjes sneeuw naar beneden. Maar zo te zien zou het niet doorzetten. Af en toe was een halve maan te zien die alles spookachtig blauw verlichte. Ik stond in m'n eentje boven de kazerne poort op wacht. Er was een soort borstwering gebouwd zoals je ook wel bij kastelen aantrof. Dit exemplaar was echter wat minder solide en door onszelf gemaakt van hout. Je kon hier beide kanten van de poort in de gaten houden, zowel binnen als buiten de kazerne. Onze wacht was bijna afgelopen en we konden weldra gaan slapen,

normaal gezien moesten we om drie uur vannacht weer aan de bak. Maar deze avond zou het iets anders gaan. Ik hoorde beneden in het donker het 2de sectie al rondscharrelen en andere wachtposten aflossen. De kazerne was best een groot gebouw en één sectie was zeker niet veel om alle gebouwen en muren te bewaken. Daarom stond je ook meestal alleen op wacht, wat behoorlijk saai was. Sommige soldaten waren ook gewoon bang. Je hoorde s' nachts van alles. De officiers paarden die geluid maakten in de stallen, de ratten en muizen welke ergens aan knaagden of weer in het latrine gebouwtje rondspookten. Het was geen pretje om in het donker naar dit toiletgebouwtje af te reizen, je kon het dan maar beter achter je barak doen. En natuurlijk schrokken wachtposten zich soms helemaal suf als er enkele grappen met andere secties werden uitgehaald. Zo is er wel eens geschoten op enkele Belgen welke morrelde aan een deur van de stallen omdat ze een paard de barak van een Pruisisch sectie wilde injagen.

‘Alles rustig?’ vroeg de korporaal van het 2de sectie.

‘Ja, niet iets wat we niet verwacht hadden, er staan volgens mij wat huzaren een paar straten verderop. Ik hoor in de verte af en toe hun paarden briesen.’

‘Goed, dan zie ik je straks’.

‘Ja, dat zit er dik in’. Ik liep snel de trap van de borstwering af en beneden stond Nijhauser al te wachten. ‘Ben je er klaar voor?’, vroeg ik.

‘Jaja, laten we nu maar gaan’. Snel liepen we naar het officiersgebouw. De wachtpost liet ons binnen en overhandigde een olielamp. We gingen geluidloos de trap op naar boven, naar kamer drie. Gelukkig was Sonne zo slim geweest om de trap te laten ‘repareren’. Alle krakende treden waren voorzien van extra spijkers. Daarna was de trap ‘geluidloos’ bevonden door het inspectie team van Sonne.

We waren boven en stonden voor deur drie. Mijn hart bonkte in mijn keel en ik voelde het zweet van mijn voorhoofd lopen, en zo heet was

het niet. Het overmeesteren van een officier was geen dagelijkse bezigheid voor een korporaal en ex-stuurman van de marine. Ik keek even naar Nijhauser en voelde aan de klink. De deur was *niet* op slot. Ik zette de lamp achter me neer en gaf een teken aan Nijhauser. Met een ruk openden we de deur en sprongen op het bed af. We doken bovenop de Kraai.....dachten we. Het bed was leeg. 'Hé!' Riep ik zachtjes uit....'waar hangt die verdomme uit?' Plotseling hoorden we achter ons een gerucht en mijn hart stopte even met kloppen. We draaiden ons om en keken recht in de loop van een pistool. Het was kapitein Thomson welke het wapen vast had. Even keek ik verbouwereerd naar Nijhauser en bedacht of ik de sprong moest wagen en proberen het wapen te pakken te krijgen. Het was maar een enkelschots wapen, dus één van ons zou Thomson zeker te pakken krijgen....maar het schot zou zo ongeveer de halve stad wakker maken.

Plotseling draaide Thomson zich om en zei 'Kom!' Volslagen van ons stuk gebracht dachten we eerst dat we het niet goed hadden verstaan. 'Kom op heren, of willen jullie hier overnachten?' We liepen achter de kapitein aan naar kamer zes, zijn kamer. Binnengekomen zagen we de Kraai zitten. Met een prop in zijn mond en vastgebonden aan zijn stoel. De twee andere luitenanten stonden naast hem. ' Tja, meestal leggen we een kaartje en drinken een glas wijn op wachtavonden. Om geen argwaan te wekken kon ik het deze avond moeilijk afblazen. Zodoende hebben we hem zelf maar vastgebonden.'

'Eeeeh...nou goed, dan hoeven wij dat niet meer te doen kapitein, antwoordde ik'. *Eigenlijk had ik willen antwoorden; dus dat is wat officieren s' avonds doen als de soldaten buiten in de kou staan te vernikkelen...*maar dat kon ik maar beter achterwege laten!

'Luister mannen', zei kapitein Thomson, 'deze kist hier moet ook mee. Wat er in zit horen jullie later wel. Kom op snel nu!' De kist was loodzwaar maar we sjouwden hem de trap af naar beneden.

Beneden aangekomen had bijna iedereen van de compagnie zich al voor het gebouw verzameld.

Een zacht gefluit waarschuwde ons voor het feit dat de huzaren en de gendarmen, onder aanvoering van Luitenant-Kolonel Bauer, dichterbij waren gekomen. De wachtpost kon ze inmiddels aan het einde van de donkere straat zien staan. Daarnaast waren ze ook duidelijk te ruiken. De geur die cavalerie met zich mee droeg was onmiskenbaar. Omdat er maar weinig ruiters waren welke echt goed voor hun paard zorgden zaten deze onder de zweren op de plaatsen waar het zadel en de stijgbeugels schuurden. Deze rottingsgeur, gemengd met een zweet- en mest geur, vormde het kenmerk van de Franse cavalerie.

Het maanlicht glinsterde op de getrokken sabels. Ze wachtte ongetwijfeld op het afgesproken teken van de Kraai. Het teken wat hij zou geven zodra wij de poort open zouden doen om weg te glippen. Het teken wat helaas nooit zou komen omdat we Van de Berg vanaf het begin in de gaten hadden gehouden en al lang al wisten dat hij ons had afgeluisterd. Daarom hadden we een kleine wijziging in het tijdschema ingebouwd. We hadden besloten om niet om drie uur te vertrekken, maar meteen al om tien uur. De Kraai zou ondertussen wel zo'n beetje ontploffen van woede in kamer zes. Eigenlijk moest ik er om lachen, maar ik wist ook dat de Kraai ons tot in de hel zou achtervolgen en ons tot de laatste man zou vermoorden als hij de kans kreeg. *Maar dan moest hij die kans wel eerst krijgen...en die zouden we hem niet zomaar geven!*

‘Oke heren, we vertrekken’, zei kapitein Thomson. Met Thomson voorop liepen we snel naar een kleine achterdeur van de kazerne. Deze kwam uit op een donkere steeg. Een korporaal kwam ons tegemoet in de steeg en meldde dat alles veilig was en dat Bauer en zijn troepen enkel in de straat aan de voorkant van de kazerne stonden. En ze zouden daar zeker nog enkele uren blijven, tenminste tot drie uur, wachtend op het teken van de Kraai wat nooit zou komen.

De gehele compagnie, nog éénnegentig man sterk, loste op in de donkere straatjes van de stad en iedere sectie volgde de van te voren uitgezette routes naar het verzamelpunt buiten te stad. We hadden enkele uren om dat te bereiken.

11 november 1813

Het begon inmiddels bijna licht te worden maar we waren al een eind opgeschoten. Het had ons een uur gekost om de stad uit te komen en we marcheerden nu al zo'n acht uur over de weg in oostelijke richting, de richting van het vrije Nederland. We marcheerden op volle snelheid, een zogenaamde geforceerde mars, en dat betekende dat we gemiddeld vijf kilometer per uur aflegden. Ons doel was 's-Gravenhage. Volgens de geruchten zou daar de nieuwe regering worden opgericht, dus dat moest wel vrij zijn van Fransen. Maar onderweg moesten we natuurlijk wel ergens een soort van 'grens' passeren. Een gebied waar de Fransen en de Oranje soldaten elkaar nauwlettend in de gaten hielden. Maar waar die grens precies was kon niemand vertellen, waarschijnlijk was hij ook bijna elke dag ergens anders. Bovendien waren er ook boven die 'grens', in het Noorden van Nederland, nog steeds plaatsen waar Fransen gelegerd waren. Daarnaast moesten we nog ergens van het eiland af zien te geraken. We besloten om niet direct naar het Noorden te gaan, dan moesten we langs Hellevoetsluis en Brielle, en daar zaten nog genoeg andere soldaten om ons tegen te houden. In het oosten waren bijna geen troepen gelegerd en konden we ook het vasteland makkelijker bereiken. Ons eerste doel was Zevenbergen, ongeveer 55 kilometer lopen. Dat konden we in een uurtje of tien bereiken. Maar we moesten ook minimaal één keer wat langer rusten en slapen, dus het zou ons zeker twee dagen kosten. Mits we niet werden opgehouden.

Om en om droegen we de loodzware kist en inmiddels gingen de wildste geruchten door de compagnie over de inhoud. Sommige

dachten dat er simpelweg geweerkogels inzaten, andere dachten dat er een grote goud- en diamantschat inzat. Weer andere dachten dat er de persoonlijke boeken en het zilverwerk van de kapitein in zaten. Maar wat er ook in zat, zwaar was hij wel.

Sonne had uitgerekend dat de huzaren en gendarmen ons zo rond acht uur in de morgen zouden inhalen. Aangenomen dat ze ongeveer zes tot zeven kilometer per uur op hun paarden zouden afleggen en dat ze om een uur of vier in de nacht waren vertrokken. Ze zouden ons zeker achtervolgen, daarover bestond geen twijfel. Ze konden natuurlijk ook wel raden waar we heen gingen!

We hadden besloten om gewoon de hoofdweg richting Ooltgensplaat te volgen en daar zouden we dan met bootjes het Volkerak moeten oversteken.

De hoofdweg was voor het grootste gedeelte geplaveid. Slechts hier en daar waren stukken met zand. Maar door het vele verkeer waren ook die gedeelten goed beloopbaar. Bovendien waren deze wegen onderhouden door de Franse Transport organisatie, één van de goede kanten van het Franse systeem. We waren onderweg slechts één controlepost tegen gekomen. De paar soldaten die hem bevolkten hadden ons half slapend gewoon doorgelaten. We marcheerden als een normale militaire eenheid. Dus we vielen niet op in deze roerige tijden waarin soldaten *altijd* te zien waren op *alle* wegen.

Maar nu werd het licht en weldra zouden onze achtervolgers ons inhalen, en de wachtposten vóór ons waarschuwen. En dan werd het link. Wonder boven wonder vonden we al snel een aantal kleine vissersschepen bereid om ons over het één kilometer brede Volkerak te zetten. Dit nadat we uitgelegd hadden dat het voor de goede zaak was. We hoefden er zelfs niet eens voor te betalen. En we waren er zeker van dat het 11de Huzaren met hun paarden niet zo makkelijk aan de overkant zou geraken. Nu hadden we een voorsprong op onze achtervolgers. Eenmaal aan de overkant hielden we een strak tempo aan en de circa twintig resterende kilometers naar Zevenbergen

klaarden we binnen vier uur. In principe wilde we nu naar het Noorden afbuigen maar een landbouwer waarschuwde ons dat er in de richting van Moerdijk erg druk militair verkeer was. Als we het Hollands diep wilden oversteken konden we beter nog enkele uren gaans naar het oosten lopen en dan pas naar het Noorden afslaan.

En aldus waren we inmiddels aangekomen in de buurt van het dorp 'Terheijden' en hier besloten we van de weg af te gaan. Kort na de afslag was een klein bos en we besloten daar een uur halt te houden om wat te eten en te rusten. Sommige jongens waren er al behoorlijk slecht aan toe na de geforceerde mars. Eén had z'n enkel flink verstuikt en bij enkele anderen was de schoenzool doorgesleten. Die probeerde de foerier, verantwoordelijk voor het materiaal, nu te repareren met stukjes leer en wat klinknagels. Normaal hadden we een kar met twee paarden voor alle voorraden, munitie en reserve uitrustingstukken. Maar die hadden we nu natuurlijk niet mee kunnen nemen.

De altijd klunzige soldaat Horren, blij dat hij eindelijk verlost was van de Kraai en zijn rot klusjes was in zijn enthousiasme in een sloot beland toen hij ergens in de nacht struikelde over een *egel*. Het doodsbang dier had zich meteen opgerold toen het ineens midden in de nacht één en negentig paar schoenen aan hoorde komen. Horren stapte er natuurlijk net bovenop, slaakte een gil van pijn, want het dier verdedigde zich natuurlijk, struikelde en rolde van de steile berm in een kleine prutsloot. Buiten de hele compagnie kon hij er zelf ook wel om lachen, zei het een beetje zuur. We hadden hem allemaal wat droge uitrusting stukken geleend, maar hij zag er wel wat raar uit in dat allegaartje.

Sergeant-majoor Woesthof verzekerde zich er intussen van dat iedereen tijdens de rust alle jassen en andere uitrustingstukken weer goed dichtknoopte. Het vror zeker een paar graden want er lag ijs op kleine plasjes en als je niet oplette had je zo een longontsteking. Er gingen heel wat mensen dood aan longontsteking. De doktoren konden er weinig aan doen.

Kapitein Thomson had enkele verkenners uitgezonden om de hoofdweg en de weg naar het dorp in de gaten te houden. Eén daarvan kwam hard hollend terug en riep dat een heel Eskadron huzaren, tenminste honderd man, over de hoofdweg in aantocht was. Snel gaf de kapitein het bevel om circa vijftig meter het bos in te trekken en daar in linie-per-sectie te gaan liggen. Bij deze formatie lagen of stonden alle mannen van één sectie naast elkaar, en lagen of stonden de verschillende secties achter elkaar. Twee rijen dik dus. We lagen nog geen moment of vijf huzaren galoppeerden voorbij over onze kleine zijweg. Het waren inderdaad mannen van het 11de, dat konden we zien aan hun donkerblauwe overjasjes met zwart bonte kraag welke nog net onder de dikke winterjas te zien was. Elk huzaren regiment had een uniek uniform en was daardoor makkelijk te herkennen. Ze hadden ons niet gezien, maar alle controleposten voor ons zouden nu wel worden gewaarschuwd.

Na een uur rust was het tijd om weer op weg te gaan. Het was intussen volop dag en de lucht was grijs. Het kon duidelijk elk moment gaan sneeuwen. Een lichte wind maakte het geheel behoorlijk koud. Ondanks dat ik alle kleren die ik had aanhad, kon ik bijna niet stoppen met klappertanden. Ik had weliswaar wat oude lappen om mijn handen gebonden en mijn voeten met extra varkensvet ter isolatie ingesmeerd, maar toch had ik geen gevoel meer in enkele tenen en vingers. Al met al was het geen weer waar je vrolijk van werd. We zagen zelfs geen koeien in de weiden staan. Of ze stonden lekker warm in de stallen of ze waren allemaal door de Fransen in beslag genomen. Tijdens de rustpauze hadden we allemaal onze wapens gecontroleerd en geladen. Voor de zekerheid. Marcheren met geladen wapens was relatief gevaarlijk, de ransel en de andere bekpakking kon gemakkelijk het wapen doen afgaan als het achter de spanhaan of de trekker bleef hangen. Maar het was beter dat we op alles voorbereid waren. En zolang de wapens in de lucht, met de lopen omhoog, hingen konden we hoogstens een overvliegende zwangere mus raken zo meldde Nijhauser. *Maar dan ken je soldaten als Horren nog niet, dacht ik bij mezelf.*

Kapitein Thomson besloot om weer enkele verkenners vooruit te sturen. Ditmaal hadden ze zich omgekleed in hun eigen oude matrozen kleren en de gewone overjas. Zo zagen ze er niet meteen als militairen uit. Het dorp 'Terheijden' konden we in de verte al af en toe zien liggen. Maar een lage glooiing in het terrein, en af en toe plukjes bos, benamen ons het zicht. Maar dat gold ook voor eventuele pottenkijkers, wat gunstig was. Na ongeveer tien minuten lopen kwam één van de verkenners vertellen dat er in het dorp een kleine wachtpost was met circa vijf soldaten. Zo te zien was dat het gehele garnizoen van het dorp. In de tijd van de Franse overheersing had bijna elk dorp enkele Fransen als garnizoen. Die functioneerden als politie, belasting ophalers en rekrutering ambtenaren voor nieuwe soldaten. Het waren meestal oude veteranen of licht gehandicapte soldaten welke dit soort diensten uitvoerden. Ze woonden veelal voor jaren in het zelfde dorp met vrouw en kinderen. Kapitein Thomson stopte de colonne even om te overleggen met de luitenanten en de sergeant-majoor. Het landschap was helaas te vlak om ongezien voorbij het dorp te komen. De officieren besloten het zekere voor het onzekere te nemen en de 2de sectie gewoon over het smalle zandpad op het dorp af te sturen. Onze sectie zou dan een omtrekkende beweging maken en het dorp van de rechterkant, hopelijk ongezien, benaderen. De verkenners zouden intussen via de linkerkant het dorp naderen en kijken of zich daar geen soldaten of huzaren bevonden. Ze zouden een 'terugtrekken' signaal fluiten als er iets niet in de haak was. De sergeant-majoor ging met ons mee, omdat wij geen officier meer hadden. De Kraai was tenslotte in Goedereede achtergebleven. Kapitein Thomson gaf ons een kwartier voorsprong voordat hij met de rest van de compagnie naar het dorp zou lopen. Gelukkig voor ons had Woesthof ook een horloge. Naast Thomson was hij de enige. Zo konden we de tijd in de gaten houden. Niet dat er veel soldaten waren die konden klokkijken, maar goed.

'Mannen, luister goed', zei Woesthof. 'Eringaard ik wil jou met enkele mannen als voorhoede. Jij vind uit hoe je ongezien het dorp kunt

naderen. Ik geef je ongeveer honderd meter voorsprong. Daarna volg ik met de overige twintig man. Laat jullie ransels en overjassen maar hier, dat geeft jullie extra bewegingsvrijheid. En geen bommelkonten!’

‘Bommelkonten, sergeant-majoor?’ vroeg Eringaard.

‘Ja ! Geen gespijbel, de hele sectie gaat mee’.

We deden snel onze bepakking af en volgden Eringaard welke al vooruit liep. ‘Kom op’ riep hij op gedempte toon, ‘en geen geouwehoer onderweg. Je zegt alleen wat als ik iets vraag en doet precies wat ik zeg, begrepen?’ We knikten allemaal, het was niet het moment om Eringaard tegen te spreken. Maar dat was het natuurlijk ook eigenlijk nooit. Het eerste stuk konden we door een soort van greppel lopen welke ook nog eens door bosjes aan het zicht was onttrokken. Dat was relatief makkelijk, behalve dan dat we af en toe behoorlijk wegzakten in de bagger. Soldaat Sondervang verloor z’n schoen en bleef wat achterop toen hij hem uit de modder moest trekken. Sondervang kwam uit Friesland en was een grote zware kerel. Hij deed zijn mond nooit open, maar als hij dat deed, dan zei hij je de waarheid. Zonder omhalen en recht voor z’n raap. Hij had een keer een officier geslagen omdat deze vond dat Sondervang maar eens wat moest afvallen. Nadat hij hem tegen de grond had geslagen zei hij kort maar krachtig dat hij beslist niet te dik was. Na dit incident moest hij zijn korporaals strepen inleveren en was hij weer gewoon soldaat. Met Sondervang moest je geen ruzie maken.

Aan het eind versperde bosjes ons de weg en dus moesten we daar doorheen. Een soldaat vloekte binnensmonds toen hij zijn broek openhaalde. De bladeren waren dan wel van de bomen en struiken gevallen, de doornen van deze sleedoorn duidelijk niet. Een ander bleef vastzitten met zijn geweer. Onze grote geweren van ruim anderhalve meter lang waren duidelijk niet gemaakt voor acties als deze. We lagen nu aan de rand van een weide in een klein dalletje, aan de overkant stond een bouwvallige schuur waarvan we nog net het dak konden zien. Daarachter was een bosje en de rand van het dorp. We moesten de weide snel oversteken en dan via de

beschutting van de schuur en het bosje de rand van het dorp zien te bereiken. 'Luister mannen,' fluisterde Eringaard, 'Bijl en Nijhauser jullie steken als eerste de weide over en kijken of de schuur daadwerkelijk leeg is, wij geven hier dekking tot jullie laten weten dat het veilig is. En schiet een beetje op, het kwartier zal nu wel voorbij zijn, dus Thomson gaat inmiddels op weg'.

Ik wisselde even een blik met Nijhauser. 'Nou kom op dan' fluisterde hij, 'of wil je nooit een held worden..?' *Een held wel maar geen dode held dacht ik snel.* We zetten het op een lopen en bereikten snel de overkant. Hijgend gingen we zitten, met onze rug tegen het wrakke hout van het schuurtje. We luisterden of er ergens iets bewoog.

Voor de tweede keer in twee dagen sloeg mijn hart een slag over toen we een duidelijk gerucht in het schuurtje hoorden. We pakten ons wapens iets steviger vast en Nijhauser gebaarde Eringaard dat hij nog even moest blijven waar hij was. Ik maakte aan Nijhauser duidelijk dat ik de deur open zou trappen, en dat hij meteen zijn geweer naar binnen moest steken. Ik legde inmiddels mijn geweer neer en pakte mijn bajonet, dat is handiger in een man tegen man gevecht.

'Krak!' Ik trapte de deur open en Nijhauser richtte zijn wapen naar binnen. Er stonden vijf paarden....maar wel met een wit schapenvel met rode randen en een Franse 'N' op de zadeltassen! Paarden als deze worden enkel door huzaren gebruikt.

'Deksels' sis ik tegen Nijhauser, 'het zal toch niet waar zijn hé?' Inmiddels was de rest van de groep ook overgestoken, en enkele soldaten zaten al in het bosje achter de schuur.

'Wat doen we sergeant?' vroeg ik.

'We gaan gewoon door,' antwoordde hij. 'We trekken voorzichtig het dorp binnen. Het is nu te laat om af te blazen, Thomson zal nu wel aan de rand van het dorp zijn.'

Dat klopte. Hij had zowel van de verkenners als van onze sectie niets gehoord dus liep hij gewoon door en naderde de controlepost. Er was een klein wachthokje met een slagboom aan de kant van de weg.

Daarachter was, als eerste gebouw in de straat, duidelijk een barak te herkennen. Er stond een paard vastgebonden aan een hek voor het gebouw en er kwam rook uit de schoorsteen. Verder was er geen levende ziel te bekennen. 'Dit bevalt me niets kapitein', zei luitenant Cantzlaar. Cantzlaar was de commandant van de 2de sectie. 'Mmm..we zullen zien', antwoordde Thomson. Toen ze bij de slagboom waren opende Thomson deze en dat ging gepaard met een luid krakend geluid. Onmiddellijk kwamen er vier soldaten uit de barak, wapens in de aanslag.

'Zo, begon Thomson, ik vraag me af waarom er niemand in het wachthokje staat! Als wij de vijand waren geweest dan hadden jullie nu niet meer geleefd. Ik zal dit moeten rapporteren aan jullie meerderen. Wie is de hoogste onderofficier in deze krakkemikkige zwijnenstal?'

'Dat ben ik, antwoordde een luide stem.' Een majoor kwam uit de barak naar buiten. *Daar had Thomson niet op gerekend, lagere officieren en minderen kon hij overbluffen, bij een hogere in rang was dat moeilijk.*

'U bent dus niet tevreden met het functioneren van onze wachtpost kapitein?' Vroeg de majoor. 'Dat is dan vervelend voor u maar dat zijn uw zaken niet. Ik vraag me trouwens af waar u het lef vandaan haalt om onze slagboom zonder toestemming te openen. Deze slagboom is er juist voor om burgers, soldaten en *deserteurs* tegen te houden.'... De majoor legde duidelijk de nadruk op het woord *deserteurs*. *Verdomme... hij wist het. Hij wist wie ze waren, dacht Thomson.*

'En hoe dacht u dan met enkele soldaten een complete bewapende compagnie tegen te houden?' vroeg Thomson. Cantzlaar gaf een kort bevel 'presenteer geweer' en de soldaten brachten hun geweer vanaf hun schouder voor de borst. De wachtposten richtten hun geweer op Thomson.

'Daarvoor hebben we gelukkig wat versterking gekregen, zei de majoor. Uit de barak kwamen vijf huzaren met hun korte karabijnen in de aanslag. Huzaren waren naast hun sabels en pistolen bewapend

met korte karabijnen, een handzaam kort geweer maar minder trefzeker.

Het was nu tien tegen zestig maar het zou nog altijd een bloedbad worden als het op schieten aankwam.

Vuur!!

Meteen knalden de bijna dertig geweren uit mijn sectie tegelijkertijd. De schoten werden gelost vanuit enkele huizen achter de wachtpost. De meeste wachtposten en huzaren waren op slag dood. De majoor werd door het hoofd geschoten en het bloed spetterde op Thomson zijn uniform. Het was een meesterschot van soldaat Ten Hengel, de veteraan scherpschutter uit mijn sectie.

‘Sorry voor de viezigheid kapitein’, zei Eringaard toen hij over de doden en gewonden heen stapte en met een smerig doekje het uniform van de kapitein wat schoonmaakte.

‘Ehh...het is al goed sergeant bedankt voor uw doortastend ingrijpen’ antwoordde Thomson. ‘Wat doen we met de gewonden?’ vroeg Woesthof.

‘Afmaken’ zei Eringaard meteen.

‘Ik dacht niet dat u hier de bevelen gaf sergeant’ zei Thomson. ‘Nee, we verbinden ze en leveren ze af bij de plaatselijke dokter, dan moet die verder maar uitzoeken wat hij er mee doet.’

We hielden een half uur rust om te reorganiseren en de gewonden te verzorgen. Van enkele dorpsbewoners kregen we wat vers brood, gezout vlees en drinkbaar putwater. In oorlogstijd moest je altijd uitkijken met drinkwater, vaak gooide de vijand kadavers of lijken in putten om het water te vergiftigen. Buiten oorlogstijd moest je trouwens ook uit kijken met water. Je kunt er altijd beter eerst wat azijn bijgooien om het te zuiveren.

De dorpelingen wilden ook graag het Franse juk afschudden, maar voorlopig was dit gedeelte nog Frans en dus waren ze doodsbang. Je

werd al snel als een Oranjegezinde gezien en zonder pardon tegen de muur gezet.

Na de korte rust vervolgden we onze weg, nu in Noordelijke richting, naar 's-Gravenhage en de 'grens'. Tijdens het lopen was het stil in de gelederen. Woesthof had praten verboden. Hij wist dat de meeste soldaten welke net hadden geschoten zojuist hun eerste medemens hadden gedood. Daar over praten zou op dit moment enkel extra onrust veroorzaken in de compagnie. Hij wist ook dat sommige soldaten niet hadden durven of willen schieten. Er waren er ook enkele welke express te hoog hadden geschoten. Al met al was het beter dat ze het eerst even zelf moesten verwerkten, voor zover dat ging. Praten kon altijd nog. Sommige jongens waren behoorlijk bleek, en enkele hadden overgegeven bij het zien van al het bloed. Eén jongen had geweigerd om zijn geweer nog langer vast te houden maar een kort maar heftig onderonsje met Eringaard had hem plotseling van inzicht doen veranderen.

We liepen inmiddels alweer een goed uur en we hadden nog altijd geen idee of we de grens nu gepasseerd waren, als die er al was. We hadden ook geen idee waar we precies waren want we hadden ook geen kaart. Tot nu toe waren we verder nog niemand tegengekomen maar daar kwam nu verandering in. In de verte kwam een boerenkar onze richting op, samen met circa dertig mensen welke er uitzagen als vluchtelingen. Zo te zien hadden ze zoveel mogelijk van hun bezittingen meegenomen. Een vrouw liep met een klein kind en een mand met kippen, een kleine jongen droeg een olielamp en een grote bijbel en een oude man liep met een grote zak aardappels op z'n rug. De optocht stopte toen Thomson hen aanhield en ondervroeg. Helaas konden we er weinig van verstaan want we liepen achteraan de colonne. We liepen nu in 'colonne per sectie'. Beide secties achter elkaar, de mannen per sectie twee aan twee naast elkaar. Zodoende was die colonne toch zo'n vijftig meter lang. De vluchtelingen liepen weer verder terwijl ze ons achterdochtig bekeken. Ze vonden het

duidelijk verdacht dat we Nederlands spraken en in vreemde groene uniformen uitgedost waren. Verraders?

Thomson nam intussen het woord. ‘Mannen, circa één kilometer verderop achter die beboste heuvel in de verte is een soort van grens. Er is echter een schermutseling aan de gang tussen Fransen en Nederlandse Oranjegezinden in een klein gehucht genaamd ‘Zevenbergsche Hoek’. We kunnen natuurlijk wachten tot het donker wordt en dan de grens proberen over te komen, maar de kans is dan groot dat we door onze eigen Nederlandse troepen beschoten worden. En als dat niet gebeurt dan zullen de Fransen ons zeker onder vuur nemen. Ik denk dat het beter is als we ons kenbaar maken aan de Nederlanders, dan kunnen we daarna door marcheren naar ‘s-Gravenhage. Dus laten we kijken wat er verderop precies aan de hand is en dan een besluit nemen hoe we het gaan aanpakken. Ik kan echter niemand verplichten om verder met me mee te gaan, we behoren nu tot geen enkel leger meer en iedereen is vrij om zijn eigen kans te wagen. Dus iedereen die er zelf op uit wil trekken kan dat nu doen’. De meeste soldaten keken elkaar aan en eentje vroeg toestemming om te vertrekken omdat hij vlakbij woonde. Er waren meer Brabanders die er zo over dachten en in totaal waagden vijftien man hun kans. Ze namen afscheid van hun kameraden, verkleden zich zoveel mogelijk, lieten alle duidelijk herkenbare leger uitrustingstukken achter in een bosje en werden toen tegengehouden door de kapitein.

‘Wacht even mannen’ zei de kapitein. ‘Voordat jullie gaan wil ik jullie eerst de inhoud van de kist laten zien die we nu al die tijd mee dragen.’ De kapitein haalde een sleuteltje uit zijn vestzak en draaide het slot om. De deksel ging piepend open. Er viel een doodse stilte. Monden vielen open, mannen waren sprakeloos. Een enkeling stamelde wat onverstaanbare vloeken.

‘Mannen’, sprak de kapitein, ‘dit is de bataljons kas’. De kist was bijna tot de helft gevuld met Franse Franken en nog allerlei zilveren bekers

en borden 'Jullie hebben al maanden geen soldij gehad, terwijl het geld er wel gewoon was. De Franse officieren werden natuurlijk wel gewoon uitbetaald, en meer dan dat. Ze waren druk bezig de gehele inhoud van deze kist op te maken. Dat leek me wat oneerlijk en dus besloot ik de kist maar mee te nemen. Luitenant van Duyvenboden, zou u zo vriendelijk willen zijn om de inhoud te verdelen onder de mannen? Alle andere dingen in de kist zijn persoonlijke bezittingen van Franse officieren. Die kunt u als souvenirs onder de mannen verdelen'.

We mochten niet juichen omdat we nog altijd in gevaarlijk gebied waren, maar anders hadden we er een wild feest van gemaakt! Iedere soldaat kreeg een klein fortuin uitgekeerd. In ieder geval veel meer dan de soldij die hij eigenlijk zou moeten krijgen.

Onder in de kist lagen nog wat oude gescheurde paperassen en documenten en verschillende mannen haalden er een paar uit als souvenir. Zelf als je niet kon lezen dan was het altijd nog en aardig aandenken!

Na de verdeling van het geld en de souvenirs vertrokken de mannen die dichtbij woonden richting huis. We waren nu nog met zesenzeventig man over en die waren gereed om koste wat het kost de grens over te steken om hun eigen familie weer te bereiken.

'Eringaard, neem vijf man en verken de omgeving rond de grens verderop, maar laat je niet zien!' riep Thomson.

'Zeker kapitein, meteen kapitein. Mannen ik zoek vijf vrijwilligers, Bijl, Nijhauser, Sondervang, De Jong en Verschuur, jullie zien er vrijwillig genoeg uit. Bepakking afgooien en meekomen.'

'Vrij wel, willig niet' mompelde Nijhauser'.

'Wat was dat korporaal?'

'Nee, nee niets, ik zei dat we vrij zeker een heldendaad willen verrichten, zeker onder uw vakkundige leiding sergeant!'

'Aha, ik dacht al dat ik zoiets hoorde korporaal, altijd goed te horen dat de manschappen hun meerdere respecteren'. Snel gooiden we onze bepakking af en liepen richting de heuvel welke ons het zicht op de grens ontnam. De heuvel zelf was bedekt met een eiken bos met

aan de wegranden een dichte begroeiing van jonge fijnsparren. De weg door het bos was smal en liep midden door de dichte haag van groen. Het was doodstil. In de middeleeuwen zouden struikrovers deze plaats als geschikt voor een hinderlaag hebben geclassificeerd. Er was ook geen wind meer en kleine sneeuwvlokken dwarrelden weer naar beneden. En hoewel de eikenbomen kaal waren was het toch nog behoorlijk donker in het bos. Het bos was schijnbaar in gebruik als hakhout bos want de bomen groeiden in allerlei vreemde bochten. Volgens Nijhauser kwam dat doordat de mensen al eeuwenlang takken en stronken van de bomen zagen. Zijn hele Speulderbos moet er zo uitzien dacht ik bij mezelf. Ik was zelf natuurlijk een stadsmens, en het was enkel door Nijhauser dat ik wist dat dit eiken waren. Hij had ons eens laten zien dat je van eikels brood kunt maken door de eikels eerst te schillen, dan te verpulveren, te drogen en met water tot deeg te kneden. In een oventje van stenen kun je dan brood bakken. Mijn brood was natuurlijk geheel mislukt en zo hard als een kanonskogel, maar dat van Nijhauser was goed te eten.

Bam! Bam! Ik werd opgeschrikt door enkele geweerschoten. We hadden de top van de heuvel bereikt, waar we tussen de eiken waren gaan liggen. We keken nu over de rand van de heuvel. Op ongeveer tweehonderd meter afstand was het een puinhoop. Midden in de open velden stonden vijf huizen. Daarvan stond er één in brand en was een ander al uitgebrand en ingestort. Diverse schuurtjes stonden ook in brand en enkele boerenkarren lagen dwars over de weg. Er lagen verschillende doden verspreid over het gehucht, sommige met blauwe Franse uniformen, de kleur van de Franse infanterie. Er lagen ook lichamen die er uit zagen als burgers. Er waren geen echte uniformen te zien, maar sommige droegen wel rode militaire uniform jassen. Nederlandse vrijheidsstrijders of zogenaamde Landstorm. Het leek erop dat de Fransen de ene kant van het dorp in handen hadden en de Nederlandse troepen de andere kant. Overal in huizen en greppels kon ik soldaten zien die zich verscholen en af en toe een

schot uit een raam of vanachter een kar waagden. De strijd was duidelijk onbeslist en was al een tijd aan de gang.

‘Hoeveel Fransen denken jullie dat het zijn’?, vroeg Eringaard.

‘Ik denk een stuk of zestig’, zei ik. Van hierboven konden we het hele dorp overzien en af en toe zagen we een Nederlander heen en weer rennen. Sommige hadden wel kleurige uniform broeken, hoofddekseis, bepakkings en jassen aan, maar ze waren allemaal verschillend. Dit was dus het nieuwe Nederlandse leger, dacht ik bij mezelf. Soldaten al of niet als huurling teruggekeerd uit allerlei verschillende legers van Europa, samen met burgers, knechten en zelfs een enkele vrouw, voor zover ik dat kon zien. Dit natuurlijk aangevuld met dieven, op buit beluste deserteurs en ander gespuis welke hun kans schoonzagen om zowel de Fransen als de Nederlandse bevolking te ontdoen van hun laatste bezittingen.

‘Wat een klerezooi’, zei soldaat De Jong. De Jong was altijd pessimistisch en negatief, en met hem zou je de oorlog zeker *niet* winnen, maar nu had hij wel gelijk. Het was een onoverzichtelijke situatie daar beneden.

‘Bijl, ga jij als de donder terug naar de kapitein en vertel hem wat we hier aantreffen, dan moet hij maar zeggen wat we nu doen.’

Nadat ik verslag had uitgebracht aan de kapitein, en aan de rest van de compagnie welke er pal bovenop stond en natuurlijk gretig meeluisterde, keek de commandant even bedenkelijk. ‘Hmm, zestig man zei je’?

‘De Fransen zowel als de Nederlanders zitten goed verscholen kapitein. Als we meteen op de Fransen schieten zullen ze uit hun goede posities meteen terugschieten en zullen er een hoop slachtoffers vallen aan onze kant. Als we niet op de Fransen schieten zullen de Nederlanders juist meteen op ons schieten, en zullen er ook veel slachtoffers vallen. Als we om het dorp heen trekken door de open velden zullen de Nederlanders denken dat we een Franse eenheid zijn welke een omtrekkende beweging maakt, de Fransen zullen bovendien meteen naar ons toekomen om te vragen wat we aan het doen zijn’.

‘Als we nu eerst eens een boodschapper naar de Nederlanders sturen met het bericht dat we er aan komen’, zei sergeant Sonne.

‘Eeh...ja natuurlijk daar had ik zelf ook meteen al aan gedacht sergeant’, zei Thomson. ‘Maar dat is wel gevaarlijk’ vervolgde hij. ‘We moeten dan tot het donker wachten en de boodschapper moet in burgerkleding gaan. Ja, dat is wellicht de beste oplossing. Heren wat vinden jullie van *mijn* idee?’.

‘Zeer goed kapitein, een goed doordacht plan’ antwoordde luitenant van Duyvenboden terwijl hij glimlachte naar Sonne. De kapitein kon natuurlijk nooit een soldaat met de lage rang van sergeant bedanken voor een goede oplossing. Maar het plan was er. En de boodschapper was ikzelf.

Nadat een ‘eerlijke’ verkiezing van vrijwilligers had plaatsgevonden hadden we strootje getrokken. En aangezien de strootjes waren geplukt en voorbereid door Nijhauser had ik net zo goed meteen kunnen zeggen dat ik perse de boodschapper wilde zijn, het resultaat was het zelfde. Weergase! Moet ik dan in m’n eentje de oorlog winnen, er waren toch nog genoeg andere gegadigden.

‘Nou ja, het is niet anders vriend’, zei Nijhauser met een glimlach van oor tot oor.

‘Zorg wel dat je niet bij de Fransen terechtkomt korporaal, want dat kan enkel een nietsnut als jij overkomen’, zei Eringaard.

Vervolgens hielp Sergeant-majoor Woesthof me met omkleden in burgerkleding en hij gaf me nog een horloge mee. ‘Zorg dat je terug bent voordat het licht wordt jongen, rond een uur of acht, want veel langer kunnen we niet wachten. Daarna zullen we de Fransen waarschijnlijk simpelweg moeten aanvallen ongeacht de slachtoffers. We lopen het risico dat meer Franse troepen deze kant op komen en hoe langer we wachten hoe groter de kans. Wij zullen ons intussen gedekt houden in het bos. Het wachtwoord is ranzige spreekwoord, volgens mij bedacht door je vriend Nijhauser. Zorg dat je niet gezien wordt door de Franse wachtposten en maak een ruime omtrekkende beweging door de velden. En niet scorteren onderweg!’

‘Scorteren sergeant-majoor?’

‘Ja ! Hoereloperij, een hoer bezoeken! Nooit naar school geweest zeker?’

Nadat het donker was geworden ging ik op weg. Nou ja, beter iets doen dan liggen te rillen van de kou in het bos, dacht ik bij mezelf. Maar die Nijhauser zou ik nog wel krijgen, deksels nog aan toe! Ik had enkel een mes bij me en dat moest maar genoeg zijn, ik had niet de intentie om deze nacht iemand om zeep te helpen.

Het was helaas niet helemaal donker. Het was bewolkt maar af en toe verscheen plotseling de maan en die verlichte het landschap met een blauw grijze gloed. Ik kon dan de ijskristallen aan het bevroren gras en aan de takken van de bomen zien schitteren. Aangezien ik op mijn buik voort kroop had ik een mooi uitzicht op deze bevroren waterdamp. Het was net een sprookjes wereld. Het was behoorlijk koud, maar ik had er weinig last van. Ik kroop net door de bosrand het open veld in en had geen tijd om met kou bezig te zijn. Het was echt een nacht om lekker warm bij het vuur te zitten. Maar helaas, ik had iets anders te doen. Het koste me ruim twee uur om de tweehonderd meter vanuit het bos, door het veld en langs de heuvel af te dalen. Daar beneden, westelijk van het dorp was een soort greppel die verder doorliep naar het westen. Ik was ruim vijfhonderd meter van het dorp verwijderd en ruste even uit in de greppel. Er was geen enkel geluid te horen, behalve wat geroezemoes en soms een stem vanuit het dorp. Schijnbaar waren er geen piketten uitgezet zo ver van het dorp. Piketten zijn vooruitgeschoven wachtposten, en die waren meestal erg nerveus. Beide partijen waren denkkelijk te moe om zoiets te organiseren. Of er was simpelweg niemand bereid om alleen, zo ver weg van het dorp de nacht door te brengen terwijl de vijand je elk moment de keel kan doorsnijden. Ik vervolgde m’n weg door de ijskristallen en in de verte verscheen het eerste teken van beschaving, een op z’n zij gegooide hooi kar. Vanaf de greppel naar de kar koste me nog eens bijna twee uur. Ik was nu bijna bij de hooi kar en hield even stil of er iets te horen was. Niets. Ik was nu

ruimschoots in het gebied van de Nederlanders. Het dichtstbijzijnde huis was echter vijftig meter verder en schijnbaar hadden de Nederlanders voor de veiligheid van het stenen huis gekozen. Ik ging even zitten met mijn rug tegen te omgevallen wagen, in de schaduw van de maan.

KLIK! 'Als je ook maar een wimper beweegt makker, schiet ik je hoofd van je romp'. Een geweerloop glinsterde in het maanlicht en werd vanaf boven, vanachter de kar, op me gericht. De stem was daadkrachtig genoeg om inderdaad geen vin te verroeren. De stem was ook die van een vrouw.

Ik werd ruw het huis binnen geduwd en de vrouw stelde zich voor als Johanna Maria Merks, woordvoerster namens ongeveer veertig leden van de Nederlandse Landstorm in dit gehucht. Johanna mocht er zijn, ze had een knap gezicht met donkere haren en ogen. Veel meer kon ik helaas niet zien door de verdere kleren die ze droeg. Het moet eens een keurige jurk zijn geweest, maar ze was nu duidelijk versleten door oorlogshandelingen. Ondanks de ruwe kennismaking hadden we daarna een goed gesprek wat bijna een uur duurde.

'En mijn horloge?' vroeg de sergeant-majoor Woesthof toen ik weer in het bos terug was. 'Dat heb ik bij de Militie achtergelaten, ze hadden zelf geen horloge', zei ik. Daarna vertelde ik de kapitein en de andere officieren en onderofficieren van het plan dat we vannacht hadden uitgedacht samen met de Landstorm. Daarbij moest ik steeds glimlachen als ik over Johanna sprak, wat Nijhauser natuurlijk niet ontging.

12 november 1813

Het was precies zeven uur in de morgen toen de compagnie zich in beweging zette. We liepen in de richting van de heuvel en toen we over de top kwamen had iedereen een mooi uitzicht over het

gehucht. Er vielen alweer enkele schoten in het dorp, ten teken dat de schermutselingen weer begonnen waren. Op ongeveer honderd meter van het dorp begonnen de eerste gerichte kogels van de Nederlandse Landstorm rond de compagnie in te slaan. Ergens in de eerste rangen werd een soldaat aan z'n been geraakt, hij gaf een schreeuw, vloekte, viel naar links en werd opgeraapt door twee anderen. Nog een soldaat werd geraakt, ditmaal in zijn arm en hij schreeuwde het uit van de pijn. 'Opgelet! En rennen mannen, naar de huizen!' klonk het bevel. Nog een soldaat werd getroffen en sloeg achterover, hoewel het niet ernstig leek kleurde zijn groene uniform jas toch donkerrood bij z'n schouder. Hij bleef liggen waar hij was gevallen. Een sergeant riep dat we hem moesten achterlaten. De Fransen in de huizen en greppels keken verrast op wat er allemaal achter hun gebeurde. Eerst dachten ze dat ze van achter werden aangevallen door deze vreemd uitziende groenjassen. Maar toen ze verschillende mannen zagen vallen onder vijandelijk geweervuur realiseerden ze zich dat dit de lang verwachte versterkingen moesten zijn. Ze openden in alle hevigheid het vuur op de Nederlandse Landstorm. Dit gaf de groenjassen de kans de huizen en de beschutting te bereiken. En dat deden ze ook.

'Wie is hier de hoogste officier'?, schreeuwde luitenant Cantzlaar boven het oorverdovende geluid van het geweervuur uit.

'Kapitein La Rous, luitenant, in dat huis verderop', schreeuwde een blauw geüniformeerde soldaat hem toe. De Franse infanterie was standaard gekleed in een blauwe jas met rode mouw en achterpand omslagen, een witte broek, witte kruisbanden, een zwarte patroentas en bajonet schede en een bruine rugzak. Maar deze soldaat had al een tijd geen bevoorradings meer gezien. Zijn verkleurde blauwe jas was gerepareerd met ander stukken blauwe stof, hij had een bruine broek, een groot niet reglementair mes en maar één kruisband die bovendien zo vies was dat hij bijna zwart leek in plaats van wit.

De kapitein die zich inderdaad voorstelde als La Rous was er al niet veel beter aan toe. Z'n zilveren epaulet die zijn rang aangaf hing nog

maar aan enkele draadjes. Zijn jas was bijna bruin van het stof en de modder en miste bijna alle knopen. Waarschijnlijk had hij de knopen geruild voor voedsel, wat een algemeen gebruik was. Hij had een baard van enkele dagen.

‘Luitenant Cantzlaar, 4de regiment vreemdelingen kapitein, om u af te lossen’, zei Cantzlaar. ‘Nou dat werd tijd luitenant, we zijn al vijf dagen in gevecht met die Nederlandse zwijnen en de versterkingen zouden na enkele uren komen. Met hoeveel man bent u?’

‘Helaas maar met veertig man kapitein, waarvan enkele nu gewond, maar de mannen staan klaar om die verraders een lesje te leren!’

‘Nou ik vind het best, wij hebben er genoeg van. Ik vraag me af wat we hier nog doen terwijl de Keizer waarschijnlijk al lang in Parijs met zijn maîtresses ligt te sodemieten.’

‘Kapitein, mag ik u adviseren om uw troepen achter de heuvel terug te trekken, daar bent u buiten schootsveld en kunnen uw troepen uitrusten. Mijn manschappen zullen uw posities overnemen en dekkingsvuur geven.’

Vervolgens waarschuwde La Rous z’n mannen en ze renden zo hard ze konden naar de heuvel. Ondanks dat de groenjassen dekkingsvuur gaven werden heel wat Fransen toch geraakt. Sommige werden zelfs behoorlijk geraakt. Een soldaat werd in zijn rug geschoten en was duidelijk verlamd nog voordat hij de grond raakte. Een andere werd aan het hoofd getroffen, waarbij zijn gehele rechterzijkant met oor en al in het rond spatte. Nog een andere werd dwars door zijn been geschoten, het bot stak uit z’n broek. Het dekkingsvuur scheen niet erg te helpen. Toch bereikten de meeste Fransen de heuvel en plofte aan de andere kant uitgeput neer. Ze gooiden hun wapens op de grond en sommigen vielen na een minuut in slaap. Ze waren bijna vijf dagen en nachten in touw geweest. Diegene die nog wakker waren verbaasde zich niet over de groenjassen die de dichte fijnsparren begroeiing langs de kant van de weg uitkwamen. Waarschijnlijk waren het reserve troepen of wachtposten. Maar er kwamen er steeds meer, op een gegeven moment waren het er wel veertig. ‘Heren, ik wil u verzoeken om niet naar de wapens te grijpen, u bent

de gevangenen van het Nederlandse leger', zei kapitein Thomson. Een trommelaar gaf het afgesproken signaal en het schieten vanachter de heuvel hield meteen op. De weg door het bos functioneerde nog altijd goed als hinderlaag plaats.

De gevangenen werden ontdaan van alle vuurwapens en beroofd van alle waardevolle bezittingen. Dat was een algemeen militair gebruik in oorlogstijd en de gevangenen accepteerden het zonder morren. Ze zouden tenslotte het zelfde doen. La Rous mocht zijn sabel en bezittingen houden, ten slotte hadden hij en zijn mannen eervol gevochten en waren enkel door een list verslagen. La Rous gaf zijn woord dat hij zijn mannen terug zou brengen naar de dichtstbijzijnde Franse troepen. Zijn erewoord was genoeg voor Kapitein Thomson om de gehavende troep weg te sturen naar het zuiden. Ze kregen een boeren kar met os mee om de gewonden te vervoeren. Velen zouden de tocht niet overleven. Maar als ze in het dorp zouden blijven zouden ze door de terugkerende bevolking zeker gelyncht worden.

'Nou dat verliep geheel volgens *mijn* plan heren', stelde Thomson. 'Het konijnen bloed op onze 'gewonden' overtuigde de Fransen volledig en de Landstorm hield keurig woord door op de juiste tijd en manier 'mis te schieten'. En u bent juffrouw Merks heb ik begrepen?' 'Dat klopt kapitein', zei Johanna. ' Het is een grote eer u op deze plaats te mogen ontmoeten juffrouw, ik hoop dat u niet teveel aanstoot neemt aan deze ongunstige soldaten om mij heen'. De gehele compagnie gaapte met open monden als in hypnose naar deze niet alledaagse schoonheid.

'Wat in hemelsnaam heeft u tot hier gebracht juffrouw, en nog wel gewapend?'

'Dat is een lang verhaal kapitein en daar zal ik u nu niet mee vermoeien, maar ik ben per ongeluk hier verzeild geraakt omdat ik een vriendin in Waalwijk wilde bezoeken. Kan ik mij overigens onder uw bescherming stellen op mijn weg terug naar Alkmaar? Daar kom ik vandaan.'

'Helaas gaan wij niet naar Alkmaar maar naar 's-Gravenhage juffrouw, maar tot zover kunt u zeker met ons meereizen. Ik zal u

persoonlijk naar 's-Gravenhage begeleiden en u voor elk verder ongerief behoeden. Korporaals Bijl en Nijhauser, jullie wijken geen moment van de zijde van deze dame op straffe van degradatie ter plekke en een afranseling in het openbaar! Mijn excuses voor het taalgebruik juffrouw, maar deze soldaten verstaan niet anders'. 'Natuurlijk kapitein, zeker kapitein', antwoorden wij in koor. Verdomme, dacht de rest van de compagnie, waarom zij wel en wij niet. Maar ondanks dat Eringaard een bullebak was had hij ons vijf minuten eerder voorgedragen bij de kapitein voor deze 'ondankbare taak'.

'Kapitein, kapitein!, soldaten verderop' schreeuwde een piket. En inderdaad kwam een grote colonne militair uitziende figuren de kant van het gehucht uit. Het was zeker een compagnie en hoewel ze geen echte uniformen hadden was er wel sprake van discipline en eenheid. Het waren Nederlandse troepen. Deze compagnie werd duidelijk geleid door ervaren officieren. De troepen kwamen uit het Noorden, uit de richting van het vrije Nederland. Het was één van de eerste wat meer reguliere eenheden van het nieuwe Nederlandse leger. Onze compagnie was veilig en de mannen konden naar huis. De kapitein van de Landstorm compagnie wist nog te vertellen dat alle ex-Franse of gedeserteerde eenheden zich het best eerst in 's-Gravenhage konden melden bij het rekruteringskantoor.

En dus gingen we op weg. Eén van de soldaten had een oranje kleurige lap stof in het gehucht gevonden en die maakten hij vast aan een lange stok, dat was ons nieuwe vaandel. Ten teken dat we Militie waren in dienst van Oranje bevestigden we een eikenblad op onze sjako. Het internationale symbool van Militie troepen in dienst van het vaderland.

3. 's-Gravenhage en de schermutseling te Woerden

20 november 1813

Nadat de compagnie weer op weg was gegaan richting 's-Gravenhage had zich verder weinig bijzonders meer voorgedaan. Een enkele keer hadden we nog wat verdwaalde Fransen gezien, maar die kozen snel het hazenpad bij het zien van een reguliere Nederlandse eenheid met Oranje wimpel. We waren met een klein bootje het Hollands Diep overgestoken en onderweg hadden nog achttien man afscheid genomen van de compagnie omdat ze een kortere weg naar huis wilden nemen. Thomson kon dat natuurlijk niet verbieden. We deden het nu rustig aan en het kostte ons nog twee dagen om in 's-Gravenhage te komen. De puinhoop en het machtsvacuüm die de Fransen hadden achtergelaten was nu zo groot dat niemand precies wist wat te doen. Bij het tolhek voor de brug moesten we twee duiten betalen, en toen mochten we de stad binnen. In de stad trakteerde Thomson de gehele compagnie op een verfrissing en daarna hebben we afscheid genomen van elkaar. Voor sommigen was het jaren geleden dat ze thuis geweest waren en nu ze zo dichtbij waren wilden ze dan ook zo snel mogelijk vertrekken. Ik nam ook afscheid van Nijhauser en de rest van de compagnie en dat viel me zwaar. Ik had veel met deze jongens doorstaan, bij de infanterie maar ook daarvoor al bij de marine. Zelf had ik op dat moment een vuiltje in mijn oog, en ik zag dat meer jongens dat hadden. Zeker een

stofwolk. Nijhauser ging terug naar zijn Speulderbos in Garderen, Eringaard en Woesthof bleven in 's-Gravenhage, Sonne ging naar Amsterdam en Sondervang zei verder niets zoals gebruikelijk, maar we wisten dat hij naar Friesland terug ging. Horren verdween naar 't Harde nadat hij eerst nog even zijn pols had gebroken nadat hij in een pension van één hoog naar beneden was gevallen omdat hij dacht dat de balkondeur die hij doorging op de begane grond uitkwam...

Ik had nu van iedereen afscheid genomen behalve van één persoon, en dat was een dame met de naam Johanna. Het was mijn taak om haar te beschermen en ik had de kapitein beloofd om haar via Amsterdam naar Alkmaar te begeleiden, waar ik tenslotte ook heen moest omdat daar mijn familie woonde. Een taak die ik zeer serieus opnam en ik deed alles om het deze dame naar de zin te maken. We slenterden samen door de stad en kwamen bij het stadhuis.

'Hoera, Hoera, Hoera!!' schreeuwde een uitbundige menigte. Het plein stond vol met mensen. Mannen, vrouwen, kinderen en grijsaards. Het was duidelijk dat er iets belangrijks stond te gebeuren.

Een keurig heer stond op het bordes van het gebouw en probeerde de menigte stil te krijgen. Na enige tijd leek dit te lukken en bulderde hij met luide stem;

'Burgers, buitenlui en Oranjegezinde! Luister naar de officiële proclamatie van de voorlopige nieuwe Nederlandse regering onder leiding van de heer Van Hogendorp'.

'Oranje Boven.
Holland is vry.
De Bondgenooten trekken op Utrecht.
De Engelschen worden geroepen.
De Franschen vlugten aan alle kanten.
De zee is open.